

Vankien läheisten kokemusmaailma

Saara Karhu

Pro gradu-tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja

kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalityö

Huhtikuu 2011

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, kauppätieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos, sosiaalityön pääaine

KARHU, SAARA: Vankien läheisten kokemusmaailma.

Pro gradu-tutkielma, 70 sivua, 1 liite (1 sivu)

Tutkielman ohjaajat: Professori Pauli Niemelä, lehtori Mari Suonio

Huhtikuu 2011

Avainsanat: vangit, läheiset, kokemukset, narratiivisuus

Vankeus on suomalaisen rikoslainsäädännön mukaan ankarin rangaistus, johon rikokseen syyllistynyt voidaan tuomita. Vankeuden täytäntöönpano määrittellään vankeuslais-
sa. Vankeuslain perustavoitteina ovat vangin sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, uusintarikollisuuden alentaminen lisäämällä vangin henkilökohtaisia valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja edistämällä vangin elämänhallintaa. Vankeuslakiin on sisällytetty osa-alueita, joissa painotetaan entistä enemmän vankien läheisten roolia ja tärkeyttä vangin takaisin yhteiskuntaan kuntouttamisessa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vankien läheisten kokemusmaailmaa vankeusrangaistukseen liittyen. Vankien läheisiin liittyvä tutkimus on ollut vähäistä. Tutkimus on aineistolähtöinen. Tutkimusaineisto kerättiin kirjoituspyynnön avulla Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) ylläpitämän Portti vapauten -sivuston Linnalesket -keskustelupalstalta. Kirjoituspyyntöä jaettiin myös kuopiolaisen, kolmannen sektorin Mahku-hankkeen kautta sekä muutamille Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaille. Vastauksia saatiin kuusi kappaletta. Viisi vastauksista tuli sähköpostitse, yksi perinteisellä kirjeellä. Aineisto on kerätty narratiivisen kirjoituspyynnön avulla.

Kokemuksen tutkimusta taustoitettiin fenomenologisen psykologian lähtökohtien kautta. Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisen analyysin mukaisesti kolmivaiheisena prosessina. Tutkimuksessa etsittiin vastausta kysymykseen Millainen kokemus vankeusrangaistus on vangin läheiselle? Tutkimuksen lopputuloksena saatiin selville, että vangin läheisen kokemus rakentuu kolmesta eri osa-alueesta: tunnereaktioista, vangin ja läheisen välisestä suhteesta sekä tuesta ja suhteesta viranomaisiin. Vangin läheisen kokemuksen luonne on ristiriitainen. Kokemuksen osa-alueet sisältävät kolme suhteellotuvuutta: suhde itseen, suhde vankiin ja suhde muihin.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty on Social Sciences and Business Studies

Department of Social Sciences, Social Work

KARHU, SAARA: The world of experience of prisoners' intimates'

Master's thesis, 70 pages, 1 appendix (1 page)

Advisors: Professor Pauli Niemelä, Lecturer Mari Suonio

April 2011

Keywords: prisoners, intimates, experiences, narrativity

According to the Finnish criminal law, imprisonment is the most severe punishment that a person having committed a crime can be sentenced to. Implementation of the imprisonment is defined on the incarceration law. Fundamental objectives of the incarceration law are enhancing the social performance of a prisoner, reducing recidivism by reinforcing the prisoner's social capabilities for leading a crime-free life and promoting the prisoner's control over life. The incarceration law has been modified to include sections which increasingly emphasize the role and importance of prisoners' intimates in the rehabilitation process back into society.

This research reviews the prisoners' intimates' world of experiences concerning the imprisonment. Little research has been conducted on the prisoners' intimates. This study is data-driven. Data for the study was collected by placing a write request on the Linnalesket forum of the Portti vapauteen website, maintained by the Probation Foundation Finland (KRITS). Write requests were also distributed through the Kuopio-based third sector Mahku project as well as to a few clients of the bureau of community sanctions in Kuopio. Six replies were received. Five of the replies came through e-mail and one by letter. Data has been gathered through a narrative write request.

This study on experience has its background on the basis of phenomenological psychology. Analysis of the data was realized, as according to data-driven analysis, through a three fold process. The research was looking for an answer to the question What kind of an experience is an imprisonment to an intimate of a prisoner? The research revealed that there are three different components that constitute the experience of a prisoner's intimate: emotional reactions, the relationship and support between the prisoner and their intimate, and the relationship with the authorities. The experiences of a prisoner's intimate have a conflicting nature. Parts of the experience include three relationship dimensions: relations to oneself, relations to the prisoner and relations to other people.

SISÄLLYS

1 Johdanto	5
2 Vankeus rikoksenteon rangaistuksena	10
2.1 Rikollisuuden määrittely	10
2.2 Rikosprosessin kulku.....	11
2.3 Vankeuden tarkastelua	13
2.4 Vankeuslaki.....	15
3 Vankien läheiset	18
3.1 Aiempaa tutkimusta vankien läheisistä	18
3.2 Vankiperhetyö	20
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	24
4.1 Tutkimuksen luonne.....	24
4.2 Kokemuksen tutkimus.....	25
4.3 Aineisto ja sen hankintamenetelmä.....	27
4.4 Aineiston analyysimenetelmä	30
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
5 Aineiston analyysi	37
5.1 Aineiston luonne	37
5.2 Aineiston käsittely.....	37
5.2.1 Redusointi	38
5.2.2 Klusterointi.....	53
5.2.3 Abstrahointi.....	55
5.3 Vangin läheisen kokemusmaailma ja sen suhdeolttuvuudet	57
6 Pohdinta.....	60
Lähteet.....	64
LIITTEET	70

Valoa kohti. Valoon.
Mutta ensin pimeän läpi.
Ensin etsittävä pimeälle nimeä,
ensin etsittävä pimeästä ovi
itsensä kokoinen,
mentävä läpi pimeän puhki.
Yksin. Yksin,
itseään kysyen
pelkonsa nimeä kysyen.
Mentävä pimeän taakse
kohti
läpi.
Ja katso: valkenee!
Ja katso:
eräänä päivänä kaikki valoa.

Maaria Leinonen, 1987

1 Johdanto

Olen koko opiskeluaikani ollut kiinnostunut rikollisuudesta ilmiönä sekä siihen liittyvistä sosiaalisista ongelmista. Halusin löytää tutkimusaiheeni tämän aihepiirin sisältä. Tutkimukseni idea syntyi syventävän vaiheen sosiaalityön harjoittelussani Kuopion vankilassa ja Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimistossa syksyllä 2010. Muistan hämärästi kiinnittäneeni jossain opiskelujeni alkuaikoina huomiota vankien läheisiin ja heidän asemaansa rikosprosessissa. Ollessani vankilassa vankien kanssa tekemisissä havaitsin omakohtaisesti, kuinka tärkeitä vankilan ulkopuoliset sosiaaliset suhteet vangeille olivat. Eräs harjoittelussa kokemani hetki on piirtynyt syvälle mieleeni ja vaikutti suurelta osin aihevalintaani. Eräs vanki oli työntekijän vastaanotolla ja soitti avopuolisolleen. Lopettaessaan puhelua kyseinen vanki sanoi hiljaa: ” Muistathan, että rakastan”. Minun sisälläni liikahti samalla sekunnilla jotain. Mielessäni vahvistui ajatus, että tähän aihepiiriin haluan pureutua syvemmillä. Tämän tapauksen jälkeen huomasin miettiväni usein, millaista elämää vankien läheiset elävät ja millainen kokemus vankeusaika heille on? Yhdenkin perheenjäsenen vankilaan joutuminen aiheuttaa laaja-alaisia vaikutuksia koko perheen hyvinvoinnissa. Vanki kohdataan usein yksilönä pystymättä käytännössä huomioimaan hänen siviilissä olevan perheen ja läheisten tuen tarve. (Sassi & Huhtimo 2006a, 3-4.)

Aloin varovaisesti esittelemään aiheideaani harjoitteluni aikana monelle eri taholle. Halusin kuulla kentältä nousevia mielipiteitä, sillä sieltä pystyin ammentamaan tietotaitoa vankeinhoidon ja rikoksentekijöiden kohtaamisessa ja kaikesta siitä problematiikasta mitä aihepiiriin liittyy. Poikkeuksetta vastaukset olivat kannustavia ja motivoivia, mutta jokaiseen puheenvuoroon liittyi kuitenkin lausahdus: ”Erittäin tärkeä aihe, mutta äärimmäisen haastava toteuttaa.” Kuullessani saman lausahduksen neljättä kertaa aloin itsekkin jo epäilemään olenko tavoittelemassa kuuta taivaalta. Aiheesta keskusteltiin harjoitteluni aikana Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimistolla useaan otteeseen. Epäröin ja punnitsin aihetta monelta eri kantilta useaan otteeseen kunnes päätin yrittää. Päätökseeni vaikutti suurelta osin kaikki se kannustuspuhe, jota idealleni kuitenkin sain. Ajattelin, että mikäli jokainen aiheesta kiinnostunut opiskelija jättää aiheen sikseen vain sen haastavuuden takia niin jonkun on kokeiltava, mitä niistä aineksista saadaan kasaan, joita

tutkimusprosessini aikana kohtaan ja minulle kerrotaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön näyttämä vihreä valo tutkimusaiheelleni sai minut lopullisesti vakuuttuneeksi, että tässä se on – tuleva graduni käsittelee siis vankien läheisiä.

Silmiimme osuu lähes päivittäin median sensaatiohakuiset otsikot toinen toistaan raemmista rikoksista ja rikoksenteijöistä. Rikokset aiheuttavat ihmisten keskuudessa hämmennystä, pelkoa, ärtymystä – jopa vihaa rikoksenteijää kohtaan. Tuntuu, että jokaisella on omanlaisensa oikeus tuomita rikoksenteijä tietämättä tapahtuman taustoja tai tuntematta sitä ihmistä, joka teon takana on. Luulen, ettemme useinkaan muista ajatella, että jokainen rikoksenteijä on jollekin poika tai tytär, jollekin puoliso, isä tai äiti, veli tai sisar. Todellisuus on kuitenkin se, että jonkun raaka teko jossain koskettaa laajasti myös tekijän läheisiä ja sosiaalisia suhteita. Vankien läheiset ovat tavallisia ihmisiä siinä, missä me muutkin.

Nykypäivänä on alettu kiinnittämään huomiota rikoksen vaikutuksiin niin uhrin kuin rikoksenteijän läheisten näkökulmasta. Tutkimukselliset kiinnostuksen kohteet ovat olleet niiden ihmisten selviytymisessä ja kokemuksissa, joita rikollinen tapahtuma on koskettanut läheisen näkökulmasta. Rikos järkyttää ja aiheuttaa kriisin uhrin omaisten ja läheisten keskuudessa samaa se tekee myös rikoksenteijän lähipiirissä. Näkökulmat tapahtumaan ja kriisin lähtökohdat ovat värittyneet eri tavoin, mutta tapahtuma on yhteinen. Kun verrataan rikoksen uhrien läheisiä ja rikoksenteijän läheisiä, voidaan huomata, että tapahtuneen rikoksen vaikutukset henkilöiden elämään ovat samankaltaisia. Erityinen samankaltaisuus liittyy näiden ihmisten tunnekokemuksiin ja psyykkiseen reagointiin. (Pojjula 2010; Kaurala 2009; Sassi & Huhtimo 2006a)

Vuonna 2009 Suomessa oli yhteensä 3429 vankia keskivankiluvun (= vankien päivittäistä keskimäärää kalenterivuoden aikana) mukaan laskettuna (Yhdistymisen aika 2009, 35). Tätä tietoa vasten ajateltuna vankien läheisiä on ainakin tuplaten tämän vankiluvun verran. Vankeus ei siis kosketa pelkästään henkilöä, joka on tuomittu syystä tai toisesta vankeuteen, se koskettaa myös hänen läheisiään. Tästä näkökulmasta huolimatta, vankien läheisiä on tutkittu Suomessa hyvin vähän. Aiemmat suomalaiset tutkimukset, selvitykset ja projektit ovat keskittyneet pääsääntöisesti vankiloiden perhetyön kehittämiseen, vankilassa vanhemman mukana olevien lasten elämään (esim. Enroos 2008) tai koskevat vangin vanhemmuutta ja sen tukemista. (Kaurala 2009, 1.) Vankien omaiset ja

läheiset ovat olleet pitkään ”hiljaista kansaa”, niin kansallisessa kuin kansainvälisessä tutkimuksessa ja toiminnassa. Heidän jaksamiseensa ja yhteiskunnalliseen asemaansa ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota. (ks. esim. Light & Campell 2006.)

Läheisen vankeusrangaistus tulee osalle läheisistä täytenä yllätyksenä ja järkytyksenä. Läheisen ihmisen joutuessa vankilaan kokee siviiliin jäävä läheisverkosto usein myös kärsivänsä osan rangaistuksesta, vaikka he eivät itse ole syylistyneet useinkaan mihinkään rikolliseen toimintaan. (Sassi & Huhtimo 2006a, 31). Vankeuslaki (767/2005) ja suomalainen vankeinhoito ovat nostaneet esille, että vankien uusintarikollisuutta ennaltaehkäisevä ja yhteiskuntaan takaisin kiinnittymisen ehdottomia tukimuotoja ovat erilaiset sosiaaliset suhteet ja niiden ylläpito vankeusaikana.

Vankien sosiaalisten suhteiden merkitys on nostettu esiin myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vuosille 2011–2020. Strategiassa on kolme päätavoitetta. Yksi keskeisimmistä tavoitteista on: ”Polku rikoksettomaan elämään aktiivisella verkostoyhteistyöllä.” Tämä tavoite pitää sisällään huomion siitä, että yhteistyöllä kolmannen sektorin ja tuomitun lähiverkoston kanssa voidaan lisätä tuomittujen valmiuksia yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Strategiassa mainitaan: ”Tuomitun yhteydenpitoa yhteiskunnan palveluverkostoon, sosiaalisiin verkostoihin, perheeseen ja lapsiin tuetaan. Perhetyötä kehitetään.” (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020, 2011.)

Kauppilan (1999) väitöskirjassa tarkastellaan suomalaisten miesvankien selviytymistä omassa elämässään. Tutkimusaineisto koostui 259 vangin laajoista haastatteluista syksyllä 1993 (Kauppila 1999, 81). Kauppilan tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota vankien sosiaalisten suhteiden tärkeyteen. Väitöskirjassa tutkittiin muun muassa vankien kuulumista eri yhteisöihin. Yleisimmin vangit tunsivat kuuluvansa siviilin kaveriporukkaan: noin kaksi kolmasosaa ilmoitti kuuluvansa siihen kiinteästi. Suunnilleen samankokoinen joukko koki kuuluvansa kiinteästi perheeseen. Kaveriporukan ja perheen jälkeen vangit kokivat kuuluvansa omaan sukuun, vankiyhteisöön ja yhteiskuntaan. (mt. 123.)

Tutkimuksessa kartoitettiin myös sitä, missä määrin vangit kokivat tiettyjen epävirallisten ja virallisten tahojen välittävän tai pitävän huolta heistä. Tyytyväisimpiä oltiin puolison huolenpitoon. Näin vastasi 71 % tutkimukseen osallistuneista vangeista. Perheen

huolenpidon riittäväksi arvioi omien vanhempien osalta 46 %, omien lasten osalta 44 % ja sisarusten osalta 37 % vangeista. Tutkimuksen mukaan 86 % vangeista oli sitä mieltä, että he itse voivat vaikuttaa siihen millaiseksi elämä jatkossa muodostuu. 40 % vangeista koki perheen vaikuttavan tulevaisuuden kulkuun. (Kauppila 1999, 127–128, 152–153.)

Rikosseuraamusala työllistää sosiaalialan ammattilaisia, joille on ensiarvoisen tärkeää ymmärtää vankeusrangaistuksen vaikutukset myös muurien ulkopuolelle. Vankeusrangaistuksen laaja-alaiset vaikutukset näkyvät myös muillakin sosiaalityön kentillä kuin pelkästään vankilan sosiaalityössä. Näin ollen siihen liittyvän aihepiirin tuntemus on tarpeellista tunnistaa ja tunnustaa tärkeäksi osaksi monitahoista sosiaalityötä. Sosiaalityön perimmäisenä tarkoituksena on auttaa ihmisiä heidän sosiaalisissa ongelmissaan, tukea ja pyrkiä luomaan puitteet ihmisarvoiselle elämälle erilaisten tukimuotojen avulla. Vankien läheiset tarvitsevat tukea, neuvontaa, toimintaa ja ennen kaikkea kokemuksen nähdä ja kuulla tulemisesta.

Tämän pro gradu-tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella vankien läheisiä ja heidän subjektiivista kokemusmaailmaansa. Tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan vankien läheisten kokemusmaailmaa niistä lähtökohdista, joita he itse nostavat kertomuksissaan esille. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille rikoksesta tuomittujen läheisten inhimillinen kokemus, tehdä heidän tarpeitaan tunnetummaksi ja mahdollisesti edesauttaa erilaisten tuki- ja toimintamuotojen kehittämistä. Vankeihin ja vankien läheisiin liitetään paljon ennakkoluuloja. Yksi syy tämän tutkimuksen toteutukselle on pyrkimys tuottaa tieteellistä tietoa vankien läheisten elämästä ja kokemuksista ja murtaa osaltaan vääriä käsityksiä ja oletuksia. (vrt. Läheistutkimus 2010.)

Tutkimuksella on kaksi erilaista tarkoitusta: tutkimuksellisella tasolla pyritään käsitteellistämään vankien läheisten kokemusmaailmaa, kun taas käytännön tason tavoitteena on tehdä ilmiötä näkyväksi, suoda vankien läheisille huomiota ja osoittaa, että heidän tarpeensa ja kokemuksensa ovat tärkeitä. Vankiperhetyö ja vankien läheisten ympärille rakennettu tukipalveluverkosto on vielä uusi ja vaillinainen ja aihe tarvitsee paljon tieteellistä tutkimusta. Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, kuinka ristiriitaisesta ja moniulotteisesta ilmiöstä on todellisuudessa kyse. Vankien läheisillä ja vangin

sosiaalisilla suhteilla tarkoitan tässä tutkimuksessa vangin puolisoa, lapsia, vanhempia, sisarusia ja lähimpiä ystäviä.

Tutkimusongelmani olen hahmotellut seuraavanlaisen tutkimuskysymyksen ympärille:

1. Millainen kokemus vankeusrangaistus on vangin läheiselle?

Kuvaan, käsitteellistän ja hahmotan ongelmakenttää, joka on vielä vähän tunnettu. Eri-tyisen tärkeänä tutkimukseni lähtökohtana pidin sitä tavoitetta, että halusin esittää tutkimukseni taustan, aineiston ja analyysin inhimillisestä ja kokemuksellisesta näkökulmasta. Tutkimukseni eri vaiheissa kuuluu minun, tutkijan, subjektiivinen ääni. Perustelen sitä halullani raportoida tutkimustani ”ihmisenkokoisesti” ja lukijalähtöisesti. Tiedän liikkuvani arkaluontoisella, sensitiivisellä ja herkästi tunteita herättävällä tutkimusalueella. Tutkimukseni aihe saattaa nostattaa keskustelua puolesta ja vastaan.

2 Vankeus rikoksenteon rangaistuksena

2.1 Rikollisuuden määrittely

Rikos on tarkoituksellinen teko, joka määritellään lainsäädännössä rangaistavaksi tai johon valtiolla on rankaisuoikeus. Tämä rikosmääritelmä on legaalinen, sillä se määrittelee rikollisuuden lainsäädännön näkökulmasta. (Laine 2007, 31.) Suomalaisen yhteiskunnan rangaistusjärjestelmä pohjautuu siis rikoslakiin (39/1889), jota on päivitetty tarpeellisin väliajoin koskemaan sen hetkisen yhteiskunnan tarpeita. Rikoslaisissa määritellään ne asiat, joita rangaistuksen uhalla ei saa tehdä ja mitä päinvastoin pitää tehdä. (Virolainen & Pölönen 2003, 6.) Tässä tutkimuksessa rikollisuus määrittyy legaalisesti.

Rikollisuus voidaan määritellä legaalisen rikosmääritelmän sijaan esimerkiksi sosiologisen viitekehyksen kautta. Sosiologisessa ajattelussa rikollinen käyttäytyminen katsotaan olevan yksi poikkeavan käyttäytymisen muoto. Poikkeavuuden ja normaalisuuden määrittely ei ole yksinkertaista. Normaalisuuskäsitteen taustalla on normin käsite, joka yksinkertaisesti määriteltynä tarkoittaa yhteisön tai yhteiskunnan luomia käyttäytymissääntöjä. Normin ei tarvitse olla laki tai säädös vaan usein tärkeämpiä ovat niin sanotut epäviralliset normit. Poikkeavuus, tässä yhteydessä rikollinen toiminta, on normien noudattamattomuutta. Rikollisuuden määrittely sosiologisen ajattelun kautta ei ole yhtä selkeärajaista ja eksaktia kuin legaalinen rikosmäärittely. Poikkeavuuden määrittely on lähtökohtaisesti kytköksissä ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen ja sen todellisuuden tuottamiin toimintatapoihin. Jossain paikassa ja tilanteessa tietynlainen poikkeava käyttäytyminen on rikollista käyttäytymistä ja jossain toisessa hetkessä toiminta ei täytä rikollisen käytöksen määritelmää. (Laine 1991, 15–17.)

Suomalaisen rikollisuuden rakenteessa on tapahtunut vähäinen siirtymä omaisuusrikoksista henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin, johtuen pahoinpitelyrikollisuuden kasvusta. Suhteellisesti eniten kasvua on tapahtunut huumausainerikollisuudessa. Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostavat noin neljä prosenttia kaikista rikoksista. Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden määrän vaihteluista, mutta myös siitä, miten aktiivisesti rikoksenurheiksi joutuneet ihmiset ilmoittavat tapahtumasta poliisille. (Sirén 2010, 13–14.)

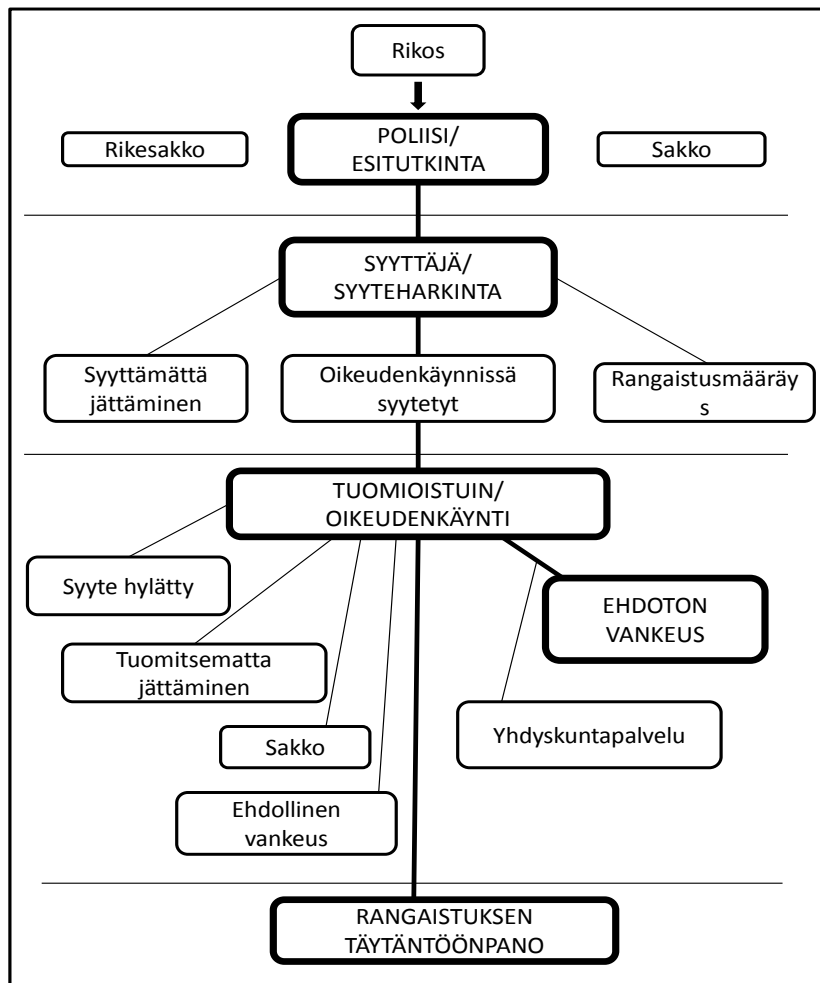
2.2 Rikosprosessin kulku

Rikosprosessi on yhdenlainen yhteiskunnan organisoima koneisto, jolla voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa pakkokeinojen avulla yksilön ihmis- ja perusoikeuksia merkittäväällä tavalla. Rikosprosessi muodostaa eri toimijoiden suorittamista prosessitoimista koostuvan ketjun, jossa on neljä peräkkäistä päävaihetta:

1. esitutkinta
2. syyteharkinta ja syyttäjän muu päätöksenteko
3. oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja
4. rangaistuksen täytäntöönpano

(Virolainen & Pölönen 2003, 14; Laine 2008, 5-6.)

Rikosprosessin kesto on aina riippuvainen tapahtuneesta rikoksesta. On enemmän sääntö kuin poikkeus, että prosessi on pitkä ja monitahoinen. (Virolainen & Pölönen 2003, 14.) Vuonna 2009 poliisin tietoon tulleita rikoksia oli 431 598. Kaikkien rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten keskimääräinen esitutkinta-aika poliisilla on viime vuosina ollut 80–90 vuorokautta, syyttäjien keskimääräinen syyteharkinta-aika oli vuonna 2009 noin 2 kuukautta ja käräjäoikeuksien ratkaisuisissa kului aikaa vuonna 2009 keskimäärin 3 kuukautta. Rikosasioiden kokonaiskäsittelyajaksi – rikoksen tekopäivästä käräjäoikeuden ratkaisuun – muodostui vuonna 2009 keskimäärin 9,1 kuukautta. (Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen 2010, 18.)

Kuvio 1 Rikosprosessin kuvaus
(Soveltaen Rikosprosessin kulku)

Kuviossa 1 on havainnollistettu rikosprosessin vaiheet alkaen tapahtuneesta rikoksesta ja päättyen rangaistuksen täytäntöönpanoon. Kuviossa ei mainita kaikkia mahdollisia rangaistusmuotoja. Rikosprosessin ensimmäisen päävaiheen, *esitutkinnan*, tarkoituksena on selvittää tapahtunut rikos ja sen asianosaiset sekä koota ja järjestää syyteharkinnassa ja myöhemmin oikeudenkäynnissä tarvittava todistusaineisto. Esitutkinnassa selvitetään myös mahdolliset rikollisella toiminnalla saadut hyödyt, niiden menettämisseuraamukset ja asianomistajan vaatimat vahingonkorvaukset. Esitutkinnan suorittaa pääsääntöisesti poliisi. Mikäli rikos on ollut erittäin vakava ja tutkinnassa tarvitaan erityisiä tutkimuksellisia toimenpiteitä, voi tutkintaan osallistua myös keskusrikospoliisi. Poliisilla on esitutkinnan aikana mahdollisuus turvautua häiriöttömän tutkinnan turvaamiseksi ja rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolaissa (450/1987) säädettyihin pakkokeinoin, joita ovat esimerkiksi pidättäminen, vangitseminen, kotietsintä, takavarikko, tekninen tarkailu ja telekuuntelu. (Virolainen & Pölönen 2003, 14–15.)

Rikosprosessin toinen vaihe on *syyteharkinta*. Syyteharkintavaiheessa syyttäjä päättää esitutkinnassa kertyneen aineiston perusteella, onko aihetta syytteen nostoon. Syyteharkintavaiheessa syyttäjä päättää myös rangaistusmääräyksen antamisesta. (Virolainen & Pölönen 2003, 15–16.)

Oikeudenkäynti on rikosprosessin kolmas vaihe ja se jakautuu kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on niin sanottu asian käsittely-vaihe, jossa tutkitaan onko epäilty (syytetty) syyllistynyt tekoon, josta häntä epäillään. Oikeudenkäynnin toisessa vaiheessa vahvistetaan ja todetaan, onko kysymyksessä rikos ja määrätään mahdollisesti aiheutuvat oikeudelliset seuraamukset. Oikeudenkäyntivaihe on välttämätön osa rikosprosessia, sillä oikeusjärjestyksen mukaan kukaan ei voi vapaaehtoisesti alistua rangaistuksen suorittamiseen. Rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella tarkoitetaan, että rangaistus voi seurata vain ja ainoastaan laissa rangaistavaksi säädetystä teosta. Rikoksesta epäillyn myöntämä syyllisyys ei riitä rangaistuksen täytäntöönpanoon vaan rankaisemisen edellytykset eli rikosvastuu on selvitettävä aina tuomioistuimessa, jonka jälkeen rangaistus voidaan laittaa täytäntöön. Rikosasioissa tuomioistuimella on näin ollen lainkäyttömonopoli. (Virolainen & Pölönen 2003, 16–17.)

Suomalainen tuomioistuin organisaatio on kolmiportainen: käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus. Tarpeen vaatiessa käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta hovioikeudesta. Ylimpään oikeusasteeseen eli korkeimpaan oikeuteen voidaan puolestaan valittaa hovioikeuden päätöksestä mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Korkein oikeus toimii lähinnä ennakkopäätöstuomioistuimena. (Virolainen & Pölönen 2003, 17.)

Rangaistuksen täytäntöönpano on rikosprosessin viimeinen päävaihe, mikäli epäilty todetaan syylliseksi ja teosta langetetaan rangaistus. Rangaistus voi olla mitä vain sakkorangaistuksen tai ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliltä. Tässä tutkimuksessa huomio kohdistui vain vankeusrangaistukseen ja sen täytäntöönpanoon. Käsittelen vankeusrangaistuksen piirteitä ja vaikutuksia seuraavassa alaluvussa.

2.3 Vankeuden tarkastelua

Vuonna 2009 vankeja oli Suomen vankiloissa keskimäärin päivittäin 3492. Vuosien 1999–2009 välillä Suomen vankiluku on ailahtellut. Vuoden 1999 jälkeen kokonais-

vankiluku lähti nousuun ollessaan huipussaan vuonna 2005. Vuoden 1999 kokonaisvankiluku oli 2743 ja vuoden 2005 vastaava luku oli 3888. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja kääntyi sen jälkeen laskuun. Elinkautisvankien ryhmä jatkoi kuitenkin kasvuaan. (Lappi-Seppälä & Niemi 2010, 375.)

Vankiluvun vaihteluihin pitkällä aikavälillä vaikuttavat ensi kertaa vankilaan joutuneiden ja nuorten vankien määrissä tapahtuneet muutokset. Ensikertaisista vangeista tulee mahdollisesti uusijoita ja nuoret vangit, joilla on suuri uusimistodennäköisyys, ovat Suomen lisäksi myös muissa maissa hyvä tulevan vankiluvun ennuste. Vankiluvun suurentuminen ei viime aikoina ole kuitenkaan johtunut näistä vankiluvun rakenteellisista tekijöistä, koska vankeusrangaistusten käyttö on lisääntynyt yleisesti kaikissa ikä- ja rikosryhmissä. Rikosseuraamusvirastossa tehdyn tutkimuksen mukaan 54 prosenttia vankilasta vapautuneista palaa jossain vaiheessa takaisin muurien sisäpuolelle. (Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi 263/2004, 16–17, myöhemmin HE 263/2004)

Kansainvälisesti tarkasteltuna rangaistuksen täytäntöönpanoilla on selkeät tavoitteet – Suomen ohella niin Ruotsissa, Tanskassa kuin Norjassakin rangaistuksen täytäntöönpanon lähtökohtana on järjestää olosuhteet siten, että se edistää tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan ja vähentää vapaudenmenetyksen haitallisia seurauksia. Englannissa vankien kohtelun ja koulutuksen tarkoituksena on vangin rohkaiseminen ja auttaminen elämään rikoksetonta elämää. Englannin rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä kiinnitetään erityistä huomiota vangin laitoksen ulkopuolisiin yhteyksiin, esimerkiksi perhesuhteisiin. Tällä painotuksella pyritään helpottamaan vangin sopeutumista takaisin yhteiskuntaan rangaistuksen loputtua. (HE 263/2004, 82–83.)

Vankeusvankien ohella Suomen vankiloissa on tutkintavankeja, sakkovankeja, elinkautista vankeustuomiota kärsiviä elinkautisvankeja, nuorisovankeja sekä sakkovankeja. Vankeusrangaistus voi olla luonteeltaan joko elinkautinen tai määräaikainen. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yleinen vähimmäispituus on 14 vuorokautta ja enimmäismäärä 12 vuotta. Yksittäisten rikossäännösten rangaistusasteikot asettuvat siis näiden rajojen sisälle. Mikäli rikosentekijä tuomitaan samanaikaisesti useasta rikoksesta yhteiseen määräaikaiseen vankeusrangaistukseen, ei vankeusrangaistus saa ylittää 15

vuotta. Jos vankeusrangaistuksia tulee samalla kertaa useita, lasketaan rangaistukset rangaistuslaitoksessa yhteen. Tällöin määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa ylittää 20 vuotta. Vankeuden täytäntöönpano on pystyttävä toteuttamaan siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle sekä vangille itselleen. (Lappi-Seppälä 2006, 94, 96–97, RL 39/1889)

Vankeusrangaistus aiheuttaa vangille usein ja hyvin nopeasti laitostumista. Suljetussa laitospäristössä eläminen vaikuttaa vankien minäkuvaan ja heidän suhtautumiskykyynsä koskien ympäröivää maailmaa. Erityisesti pitkäaikaisvangit sisäistävät usein vangin roolin osaksi omaa identiteettiään. Suljetuissa laitoksissa pitää sopeutua nopeasti laitoksen rutiineihin ja hierarkiaan, jotta selviää rangaistuksestaan. Pahimmillaan laitostuminen voi johtaa tilanteeseen, jossa vanki kokee vankilan olosuhteet vapaata yhteiskuntaa helpommaksi ja paremmaksi paikaksi elää ja kokee laitoksen edellyttämät rutiinit turvana omassa elämässä. Mikäli laitostuminen etenee hyvin pitkälle, voi rikoskierteen katkaiseminen tulla entistäkin haastavammaksi – niin vangille itselleen kuin myös viranomaisille. (ks. esim. Lappi-Seppälä 2006, 96–97; Sassi & Huhtimo 2006a, 4.)

2.4 Vankeuslaki

Suomalaisen rikoslain ankarin rangaistus on vankeus (Lappi-Seppälä 2006, 94). Vankeuden täytäntöönpano määritellään vankeuslaissa suunnitelmalliseksi ja hallitusti eteneväksi prosessiksi (Mohell & Pajuoja 2006, 15). Nykyisessä vankeuslaissa (767/2005, myöhemmin VL) säädetään yksityiskohtaisesti täytäntöönpanon tavoitteista ja periaatteista. Vankeuslain perustavoitteina pidetään vangin sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista, uusintarikollisuuden alentamista lisäämällä vangin henkilökohtaisia valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja edistämällä vangin elämänhallintaa. Hallituksen Eduskunnalle antamassa esityksessä on korostettu uusintarikollisuuteen vaikuttamista ja vankien sekä heidän omaisten mahdollisuuksia saada nykyistä paremmin tietoa siitä, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia vangeilla on (HE 263/2004, 83, 123). Täytäntöönpanossa pyritään minimoimaan vankeuteen liittyviä haittoja ja tuetaan vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttä sekä laaja-alaista hyvinvointia (Lappi-Seppälä 2006, 97, VL 1:2-3). Edellä luetellut vankeuslain tavoitteet ovat entistä korostuneemmin esillä nykyisessä, 1.10.2006 voimaan tullessa vankeuslaissa. ”Kun perhe lusii”-oppaan mukaan, vangit ovat kuitenkin edelleen tyytymättömiä heidän alkutilanteensa kartoittamiseen

vankilassa (Sassi & Huhtimo 2006a, 4). Seuraavassa esittelen vankeuslain tärkeimmät kohdat, joilla on merkitystä vangin ja hänen läheistensä väliseen vuorovaikutukseen.

Vankeuslaissa on tiettyjä erityiskohtia, jotka ovat nimenomaisesti tutkielmani kannalta keskeisessä roolissa. Kyseiset lainkohdat koskettavat erityisesti vangin sosiaalisten suhteiden tärkeyttä sekä vankeusrangaistusta kärsivän henkilön ja hänen läheistensä mahdollisuuksia tapaamisiin ja kanssakäymiseen. Lähtökohtaisesti jokaiselle vangille laaditaan sijoitteluvaiheessa yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Se sisältää suunnitelman rangaistusajan suorittamisesta, vapauttamisesta ja ehdonalaisesta vapaudesta. Rangaistusajan suunnitelmassa otetaan myös kantaa vangin sijoittamiseen, rangaistusajan toimintaan, valvottuun koevapauteen ja poistumislupiin. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelman mukaan vangin sijoituspäätöksessä tulee ottaa huomioon vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin ja muihin läheisiin sekä muut taustatekijät. (VL 4: 6-8.)

Vankeuslain 10 luvun sisältö koskee vangin sosiaali- ja terveydenhuoltoa. 10 luvun 6§:ssä puhutaan vankien sosiaalisesta kuntoutuksesta. Lainpykälän mukaan vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä lähiomaisiin tai muihin läheisiin. (VL 10:6.) Hallituksen esityksen (HE 263/2004, 171; Mohell & Pajuoja 2006, 119) suosituksen mukaisesti kyseinen pykälä korostaa vankilaolosuhteissa tehtävän sosiaalityön merkitystä.

Vangin sekä hänen läheistensä kannalta on erityisen tärkeää, että vangilla on vankilassa ollessaan oikeus kirjeenvaihtoon sekä puhelimen käyttöön. Näitä oikeuksia kuitenkin rajoitetaan vankeuslaissa tietyin tavoin vankeuslain 12 luvussa, joka sisältää lainkohdat vangin kirjeenvaihdolle ja puhelulle. Vangille saapuvat tai vangilta peräisin olevat kirjeet saadaan tarkistaa läpivalaisemalla, avaamalla tai lukemalla mikäli on perusteltu syy epäillä, että kirje saattaa sisältää kiellettyjä aineita tai esineitä. (VL 12:1-2.) Vangilla on omakustanteisesti oikeus puhelimen käyttöön vankilan ulkopuolelle. Yleensä ehtona puhelimen käytölle on, että vangin tulee ilmoittaa kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. (VL 12: 6.)

Vankeuslaki määrittelee vangin oikeudet tapaamisiin. Vankeuslain 13 luvussa pykälässä 1 sanotaan, että vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena ta-

paamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se on vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta mahdollista. 13 luvun 1§:ssä mainitaan myös, että tapaaminen voidaan salliä muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina mikäli se on vangin yhteyksi-en kannalta tarpeen tai muusta erityisestä syystä. Vangilla on oikeus myös valvomatto-miin, ns. perhetapaamisiin. Vankeuslain 13 luvun 3§:ssä säädetään, että vangin lä-hiomaisen, muun läheisen tai asiamiehen sekä, tilanteen vaatiessa, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa. Tapaamisten osalta on kuitenkin useita ehto-ja, joista säädetään vankeuslain 13 luvussa 4-7§:ssä.

Vankeuslain 14 luvussa säädetään vangin poistumisluvista. Poistumislupajärjestelmä on alun perin luotu vankeuden haittavaikutusten vähentämisperusteella (Mohell & Pajuoja 2006, 146). Poistumislupa määritellään vankeuslain 14 luvun 1§:ssä seuraavasti: ”Poi-stumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteis-kuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.” Poistumisluvan myötä vanki saa poistua vankilasta lyhyeksi aikaa. Samaisen luvun 2§:ssä määrätään tietyt ehdot, jotka täyttämällä poistumislupa voidaan harkinnanvaraisesti myöntää. Eh-toja ovat rangaistusajan suunnitelman toteutuminen, vangin rangaistusaika on täytynyt sujua moitteettomasti, voidaan pitää oletettavana, että vanki pystyy vankilan ulkopuolel-la noudattamaan annettuja ehtoja ja vangin tulee suostua noudattamaan poistumisluvan aikana päihitteettömyyttä sekä sen tarpeellista valvontaa. Poistumislupa voidaan myöntää aikaisintaan, kun koko vankilassaoloajasta on suoritettu kaksi kolmasosaa, mutta kui-tenkin vähintään kaksi kuukautta (VL 12:3).

3 Vankien läheiset

3.1 Aiempaa tutkimusta vankien läheisistä

Etsiessäni kansainvälisesti toteutettuja tutkimuksia ja toimintamalleja vankien läheisistä, tutustuin pääsääntöisesti englantilaisiin julkaisuihin. Vaikka vankien läheisten asemasta ja kokemusmaailmasta ei ole laajaa tutkimusta, yltävät aiheen tutkimukselliset juuret kuitenkin 1960-luvulle saakka. Pauline Morris (1965) julkaisi ensimmäisen kokonaisvaltaisen tutkimuksen vankien perheistä Englannissa vuonna 1965. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa vankien perheiden taloudellisia, sosiaalisia ja psykologisia ongelmia ja tarpeita. Tutkimuksessa arvioitiin myös vangeille ja heidän perheilleen tarjottavia sosiaalisia palveluja niin vankilassa kuin sen ulkopuolella. Tavoitteena oli myös arvioida vankien perheiden sopeutumista perheenjäsenen vankeuteen. (Morris 1965, 19.) Tutkimuksessa haastateltiin 825 miesvankia ja 588 vaimoa. Tutkimuksessa paljastui tänäkin päivänä paikkansa pitävä tulos, jonka mukaan miehen vangitseminen koettiin ennemmin kriisinä perheen hajoamisen vuoksi kuin yhteiskunnallisen häpeän tai leimautumisen kriisinä. Morris (1965, 20) hahmotteli tutkimuksessaan vankeuden sosiaalisia vaikutuksia kolmella eri tasolla: yksilö-, parisuhde- ja perhetasolla sekä muiden sosiaalisten verkostojen, kuten esimerkiksi naapuruston keskuudessa.

Hoffman Fishman (1981) on läpikäynyt artikkelissaan vankien läheisten kokemuksia. Hän (1981, 372–374) erittelee Weintraubin (1976) mukaisesti vangin läpikäymää prosessia yhteiskunnallisella tasolla ja kuvailee, kuinka nämä rikosprosessin eri vaiheet koskettavat vangin läheisen elämää. Artikkelissa rikosprosessin eri vaiheet nähdään vangin läheisen näkökulmasta eriluonteisina kriisivaiheina, joilla on tietynlaiset tunnuspiirteet. Kriisin ensimmäinen vaihe ajoittuu läheisen kiinniottamiseen, toinen vankeus- tuomioon, kolmas vangitsemiseen ja neljäs vaihe vapautumiseen.

Murray (2005) huomauttaa artikkelissaan, että vankeuden vaikutusten tieteellistä tutkimusta vangin perheeseen, ja erityisesti vankien lapsiin, on laiminlyöty. Artikkelinsa mukaan hän kaipaisi vankien perheitä koskevaan keskusteluun enemmän poliittista kommentointia sekä median kiinnostusta, jotta aihe nousisi laajempaan tietoisuuteen.

Murrayn mukaan vankien perheet ovat haavoittunut ryhmä, joka tarvitsisi tukea ja avustusta, jotta vankeusrangaistus ei koituisi perheiden tuhoiksi. (Murray 2005, 442.)

Tärkeimpänä rikoksesta tuomittujen läheisiin liittyvän tutkimuksen, raportoinnin ja toiminnan toteuttajana Suomessa tällä hetkellä on Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS. Kriminaalihuollon tukisäätiö (KRITS) on rangaistuksesta vapautuvien selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja. Heidän päätahtoituksenaan on tukea ja kehittää kriminaalihuoltotyötä ja pyrkiä vaikuttamaan sellaiseen toimintaan, jolla vähennetään uusintarikollisuutta ja sen haittoja. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2011.). Kriminaalihuollon tukisäätiö on toteuttanut 2000-luvulla hankkeita, projekteja ja pienimuotoisia selvityksiä koskien vankien perhesidoksia ja läheisverkostoja.

Vankiperhetyötä on kehitetty Kriminaalihuollon tukisäätiössä vuodesta 2005 lähtien. Vuosina 2005–2006 Kriminaalihuollon tukisäätiö toteutti pilottihankkeena Perheiden tuki-hankkeen, joka oli Vapautuvan tukiohjelman osahanke. Perheiden tuki-hankkeen päätavoitteena oli rakentaa vankeudesta vapauteen ulottuva perhetyön polku. Perheiden tuki-hanke toi esille vankiperheiden problematiikan ja nosti päivänvaloon sen selvän kehittämistarpeen, jota tällä sektorilla on. (Sassi & Huhtimo 2009, 3.) Hankkeen aikana kartoitettiin kymmenen vankiperheen tuen tarvetta ja heidän kanssaan työskenneltiin perhetyön keinoin. Hankkeen tavoitteena oli myös kehittää perheleiritoimintaa sekä tukea erilaisten vertaisryhmätoimintojen kehittymistä leirien ulkopuolella. Perheiden tuki-hanke synnytti mukanaan ”Kun perhe lusii”-oppaan viranomaisille ja muille toimijoille, jotka työskentelevät rikostaustaisten henkilöiden ja heidän läheistensä kanssa (Sassi & Huhtimo 2006a).

Perheiden tuki -hankkeessa toteutetun perhetyön myötä esille nousi vertaistukiryhmän tärkeys sekä lapsen aseman huomiotta jääminen. Hanke poiki myös Naisten vertaistukiryhmän, joka kohdennettiin vankilaan joutuneiden läheisten tueksi. Projekti sai hyvän vastaanoton ja on toiminut vuoden 2007 alusta lähtien vertaisten ohjaamana. (Sassi & Huhtimo 2006b? 1.) Perheiden tuki - hankkeen onnistumisen ja avun tarpeen laajuuden huomioiden myötä Kriminaalihuollon tukisäätiö käynnisti Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella Ehjä perhe - hankkeen vuosille 2007–2010. Tämän hankkeen tarkoituksena on ollut rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva kuntoutusmalli

vankilassa olevalle vangille ja hänen vapaudessa olevalle perheelleen. (Sassi & Huhtimo 2009, 3.)

Kahden edellä mainitun projektin kanssa yhtä aikaa toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön toimesta RAY-rahoituksen turvin myös Jyvällä-hanke. Jyvällä-hanke toteutettiin vuosina 2006–2009 ja sen tavoitteena oli kehittää kohderyhmälleen sopivia päihdekuntoutuksen, asumisen tuen ja työhön kuntoutuksen palveluja, yhtenäistää päällekkäisiä tukimuotoja sekä koordinoita kriminaalihuollon kentän toimijoiden verkostoyhteistyötä. (Heikura 2009, 2.) Jyvällä-hankkeen eräs toiminta-alue liittyi rikosentekijän läheisverkoston voimaannuttamiseen (Heikura 2009, 3; Pöyhönen, Tuomainen & Purhonen 2009.)

Marjatta Kauralan (2009) Mitä kuuluu vangin läheisille? on pienimuotoinen selvitys, jossa kartoitetaan vankien läheisten sosiaalista tilannetta. Selvitys on osa Kriminaalihuollon tukisäätiön rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asemaa koskevaa selvitystä. Tutkimus on toteutettu vuoden 2008 aikana kolmessa Etelä-Suomen aluevankilan alueella sijaitsevassa vankilassa. Tutkimuksena Kauralan selvitys on ensimmäinen laatuaan Suomessa. Kyselyn kohderyhmänä olivat miesvankien avio- tai avopuolisot sekä naisystävät. Selvityksessä tarkasteltiin vankien perheiden sosiaalista tilannetta, asumista, toimeentuloa, velkaantumista, avun saantia viranomaisilta ja yhteydenpitoa vangin kanssa. Tämä selvitys on ensimmäinen, pelkästään vangin puolisoita koskeva, kartoitus. Vankien tuen tarpeista ja perhesuhteiden tärkeydestä on tehty kartoitusta myös Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen taholla (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006).

3.2 Vankiperhetyö

Vankiperhetyön kuvailu pohjautuu Sassin & Huhtimon (2006a) laatimaan ”Kun perhelusii”-oppaan tietoihin sekä Vapautuvan tukiohjelman Perheiden tuki-osahankkeen 2005–2006 loppuraporttiin (Sassi & Huhtimo 2006b). Perheiden tuki-hankkeesta saatujen kokemusten mukaan voidaan todeta, että vankilan ja siviilin välinen tiivis yhteistyö on ratkaisevassa ja tärkeässä roolissa tuettaessa vankiperhettä vankeusaikana. Toimivaan ja tulokselliseen yhteistyöhön tarvittaisiin useita eri viranomaistahoja ja kolmannen sektorin toimijoita. Vangeilla on melko paljon katkenneita parisuhteita. Noin puo-

lella vangeista on lapsia. Pitkäaikaisista vangeista suurimmalla osalla on kuntoutumista tukeva parisuhde, mutta aina parisuhde ei ole rikollisuutta ennaltaehkäisevä. (Sassi & Huhtimo 2006a, 3, 22.)

Toimiva perhe on vangille voimavara. Toimiva suhde vankiin on vapaudessa olevalle läheiselle helpottavaa. Vankilassa tehtävän perhetyön päätavoitteena on vankeudesta aiheutuvien haittavaikutusten minimoiminen sekä edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Perhetyöllä on tarkoitus tukea vangin lasten ja perheen sosiaalisten, psyykkisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Perhetyöhön nähdään kuuluvan neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen, perhekuntoutus, jolla tässä tarkoitetaan erityisesti perheleirejä, perheelle annettava kriisituki sekä pyrkimys päästä vaikuttamaan perhesuhteiden väkivallattomuuteen. Perhesuhteiden tuki tulisi kohdentaa vankeuteen menevän perheeseen jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä aina vankeuden ja vapautumisen yli. Vangin perhe- ja ihmissuhteiden hoito vankeusaikana on pääsääntöisesti vankilan sosiaalityöntekijän ja/tai vankilan muiden asiaan perehtyneiden työntekijöiden vastuulla. Vankien perhetyöhön osallistuu sosiaalityöntekijän lisäksi vankilan valvontahenkilökuntaa, vankilapastori, opinto-ohjaaja sekä vankilapsykologi. Vankeinhoidon käytännön resurssit eivät mahdollista tarpeellisen kattavaa perheen kokonaisvaltaista tukea. Ensiarvoisen tärkeää olisi siviilistä vankilaan ja vankiperheille suuntautuva ohjaus ja tuki. (Sassi & Huhtimo 2006a, 22–24.)

Vankilan arjessa perhetyö määritellään siten, että siihen osallistuu koko henkilökunta, jonka työ tavalla tai toisella kohdistuu vangin omaisiin, kuitenkin niin, että käytännöt vaihtelevat vankilan mukaisesti. Keskeisellä sijalla perhetyössä on uuden vankeuslain mukainen rangaistusajan suunnitelma, jossa käsitellään muun muassa vangin sosiaalisia sidoksia. Keskeistä on myös vangin elämän kokonaiskuvan hahmottaminen. Perhetyö voi sisältää esimerkiksi seuraavia kokonaisuuksia:

- ✓ monenlainen yhteydenpito vangin läheisiin
- ✓ vangin osallistuminen lapsen huoltosuunnitelman tekemiseen
- ✓ päihdekuntoutuksen järjestäminen vankeuden aikana ja vapautumisen jälkeen
- ✓ perhetapaamisten valmistelu
- ✓ yksilötyö sekä keskustelut vangin ja perheiden kanssa

- ✓ perheleirihakemusten käsittely ja perheleireillä mukana olo
 - ✓ asuntojen hankinnassa auttaminen
 - ✓ perheen toimeentuloon liittyvien ongelmien selvittely
- (mt. 23.)

Vankien perheet ja läheiset reagoivat jokainen omalla, henkilökohtaisella tavallaan vankeusrangaistuksen tuomaan järkytykseen. On perheitä, jotka eristäytyvät osaamatta tai uskaltamatta puhua tilanteestaan ja avun hakeminen tuntuu vaikealta. Osalle perheistä monitahoiset viranomaistoimijat tuntuvat ahdistavilta eikä heillä ole tietoa, mistä oikeanlaista apua olisi saatavilla. Osa perheistä jaksaa omatoimisesti hakea tarvitsemaansa tukea. Rikosepäilyn ja – prosessin ilmitulo voi tulla läheisille yllättäen ja äärimmäisen suurena järkytyksenä. (Sassi & Huhtimo 2006a, 31–33.)

Vankilan ja vapauden välimaastossa tehtävä perhetyö on työtä, jota ei ole määritelty. Perheiden tuki-osahankkeen loppuraportin mukaan (Sassi & Huhtimo 2006b, 13) vankiperhetyön luonteen ja työn jatkuvuuden kannalta olisi tärkeä pohtia sitä, miten työtä pystyttäisiin jouhevasti siirtämään myös esimerkiksi kunnallisen sosiaalityön ja perhetyön piiriin. Perheiden tuki projektin perhetyö on rakentunut vankilan ja kunnallisen lastensuojelun perhetyön tavoitteista. Vaikka vankiperhetyöstä on alettu viime vuosina puhumaan ja sen parissa on alettu toteuttamaan toimintamalleja, voidaan kuitenkin todeta, että vankiperhetyön konkreettinen toteutuminen on vielä hyvin vähäistä. Eräänä suurena haasteena vankiperhetyön parissa toimivien ammattiryhmien keskuudessa ovat erilaiset näkökulmat ja toiminnan lähtökohdat, jotka määrittävät käytännön työtä.

Vankien läheisiin liittyvät hankkeet ja projektit koskevat pääsääntöisesti perhetyöhön ja perheajatteluun. Tutustuessani projektien loppuraportteihin huomasin, että laaja-alainen käsitys vankien läheisten kokemuksista puuttuu, jolloin läheisinä huomioitaisiin myös vangin vanhemmat, ystävät ja puoliset. Puolisot huomioidaan projekteissa yleensä yhteisten lasten kautta. Mielestäni on ristiriitaista yhtä aikaa todeta perheen olevan yksi vangin takaisin yhteiskuntaan integroiva vaikutin ja samaan aikaan tuoda esille se, että isolla osalla vangeista ei vapaudessa odota minkäänlainen perheverkosto.

Suomessa vankien läheisten tukena toimii Vankien Omaiset VAO ry. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää vankien omaisten ja vankien hyvinvointia. VAO on perustettu

heinäkuussa 2005 kahdeksan vangin omaisen kokoontumisen tuloksena. Toiminnan käynnistyminen vastasi vankien läheisten tarpeeseen saada riittävää tarvitsemaansa tukea ja tietoa. VAO:n toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. Yhdistyksen rahoittajana toimii Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS. Yhdistyksen toiminta on monimuotoista. He järjestävät vuosittain valtakunnallisia kokoontumisia, vertaistukikursseja sekä vertaisohjaajakoulutusta. Vankien Omaiset ry toimii yhteistyössä viranomaisten, eri järjestöjen ja yhdistysten kanssa. (Vankien Omaiset ry 2011.)

Esimerkkinä ulkomailla vankiperheiden kanssa toimivasta neuvonta- kehittämis- ja tutkimustyötä tekevistä järjestöistä on APF (Action for Prisoners' Families ent. Federation of Prisoners' Families' Support Groups). APF on Englannissa toimiva, laaja ja tunnettu, vankien perheitä tukemaan perustettu järjestö. APF- järjestö toimii laaja-alaisesti auttaen vankien perheitä ja läheisiä erilaisissa ongelmatilanteissa ja arkipäivän toiminnoissa. He osallistuvat perheiden ja vangin välisiin tapaamisjärjestelyihin, ovat tukena ja apuna perheiden taloudellisissa asioissa ja toimivat tärkeänä tukiverkkona vertaistuellisen ja emotionaalisen avun muodossa. (Light & Campbell 2006, 297–308; Action of Prisoners Families 2011.)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen luonne

Tämä pro gradu-tutkielma on tutkimusorientaatioltaan laadullinen. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista. Todellisuus nähdään moninaisena ja tutkimuskohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 152.) Kiviniemi (2007, 70) kuvailee laadullista tutkimusta prosessiksi, jossa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse. Näin ollen, aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen voidaan nähdä kehittyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Laadullinen tutkimus perustuu avoimuudelle eli tutkijan tekemissä ratkaisuisissa on liikkumavaraa koko tutkimusprosessin ajan. On hyvin tavallista, että esimerkiksi tutkimustehtävää tai aineistonkeruuta koskevat ratkaisut muotoutuvat vasta tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen etenemisen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen jäsennettävissä selkeisiin vaiheisiin. Tutkimuksen eri elementit – tutkimustehtävä, teorianmuodostus, aineistonkeruu ja aineiston analyysi – limittyvät ja jäsenyvät toisiinsa tutkimusprosessin aikana.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijaa kiinnostaa erityisesti yksilöllinen merkityksenanto, joita tutkittavat henkilöt tutkittavalle ilmiölle antavat. Useimpien laadullisten tutkimusuuntausten voidaan siis nähdä omaavan hermeneuttisia ja tulkinnallisuutta korostavia painotuksia. Tehdessään laadullista tutkimusta, tutkijan tarkoituksena on tavoittaa tutkittavien näkemys tutkittavasta ilmiöstä tai ymmärtää ihmisen toimintaa tietyssä ympäristössä. Laadullisessa tutkimuksessa on kyse vähitellen tapahtuvasta tutkittavan ilmiön käsitteellistämisestä. (Kiviniemi 2007, 70, 74, 76.) Tämä lähestymistapa korostuu erityisesti aineistolähtöisessä tutkimuksessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda vankien läheisten kokemus esille mahdollisimman aitona.

Ensimmäistä tutkimusta tekevänä opiskelijana koen, että tutkimuksen teossa hedelmällisintä on tarttua aiheeseen, josta ei vielä tiedetä kovinkaan paljoa, mutta tarve ilmiön tarkastelulle ja käsitteellistämiseksi selkeästi on olemassa. Valitessani vähän tutkitun aiheen tiesin hyppääväni täysin ennalta-arvaamattomaan tutkimusprosessiin, jossa ainoat suuntamerkit ja tukipilarit tulisivat syntymään vain tekemällä, kokeilemalla ja koke-

malla. Olen huomannut, että ollessani tutkijana edellä mainitunlaisessa tilanteessa, joudun seilailemaan välillä myrskyävilläkin aalloilla, mutta tasaisin väliajoin eteeni tulevat tyynet aavat antavat minulle uskoa jaksaa jatkaa seikkailuni kohti kotisatamaa. Onneksi merihädässä oleva laiva on jo aikojen alusta lähtien voinut opastuksessaan turvautua kokeneisiin majakoihin.

4.2 Kokemuksen tutkimus

Tarkastelen tutkimuksessani vankien läheisten kokemusmaailmaa niistä rakennusaineista, joita he ovat minulle kirjeissään antaneet. Koska suurin mielenkiintoni on tutkimuksen ideoinnista lähtien liittynyt nimenomaisesti yksilölliseen kokemukseen ja sen tulkitaan, on mielestäni luonnollista, että rakennan tutkimukseni metodologista taustaa fenomenologisesta perinteestä. Fenomenologinen psykologia taas yhdistää oman kiinnostukseni ihmisen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja tunnetason tavoittamiseen. Kokemuksen tutkimuksen taustalla oleva metodologinen ajattelu voidaan ymmärtää fenomenologisena filosofiana, lähestymistapana tai metodina. Kokemus on suhde johonkin. Se on suhde subjektin, toiminnan ja kohteen välillä. (Metsämuuronen 2006, 152, 165.) Tässä tutkimuksessa filosofinen ja psykologinen fenomenologia toimivat ennen kaikkea ajattelu- ja lähestymistapoina.

Yksinkertaistettuna voidaan sanoa, että fenomenologiassa tutkitaan siis kokemuksia; ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa. Kokemus nähdään syntyvän vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Fenomenologiassa kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen eli kaikki yksilön ympärillä oleva merkitsee hänelle jotain. Yksilöä ympäröivä todellisuus ei ole vain neutraalista ärsyketulvaa vaan jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy havaitsijan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten mukaan (hyvänä, pahana, ahdistavana, kauniina jne.) Näin ollen kokemus rakentuu merkitysten mukaan. Merkitysten luonne on intersubjektiiivinen eli subjektien välinen. (Laine 2007, 29–30.)

Tutkimukseni taustalla on ajatus siitä, että ihminen on perustaltaan yhteisöllinen. Ihmiset elävät jokapäiväistä elämäänsä erilaisten merkitysten verkoissa ja muodostavat tämän verkon erilaisten kudosten myötävaikutuksena oman elämänsä todellisuuden. Mer-

kitykset eivät ole ihmisessä synnynnäisesti vaan niiden lähde on yhteisö, johon jokainen yksilö kasvaa ja kasvatetaan. Jokaisen yksilön kokemuksen tutkimus paljastaa aina myös jotain yleistä. (Laine 2007, 30.) Kokemuksen tutkimuksessa tutkimuskohde on usein sellaisen inhimillisen elämän alue johon liittyy ongelmia tai kehittämistarpeita. Jotta jonkin tietyn elämän alueen toimintatapoja ja toimintaa voidaan muuttaa, edellyttää se olemassa olevien toimintatapojen merkityskehyksen ymmärtämistä. (Laine 2007, 45.) Tarkoitukseni on löytää kirjeaineistosta sellainen yhtenäinen todellisuuden kuvaus, mikä kuvaa vankien läheisten kokemusmaailmaa ja niitä merkityksiä, joita he kokemukseensa antavat.

Sovellan tutkimuksessani fenomenologisen lähestymistavan lisäksi myös fenomenologisen psykologian tutkimuksellista ajattelutapaa (vrt. Laine 2007, 33). Liitän fenomenologisen psykologian ajatuksen tutkimukseeni siitä syystä, että siinä tutkitaan kokemusta hieman eri tasolla ja eri lähtökohdista kuin filosofinen fenomenologia. Filosofinen fenomenologia on kiinnostunut enemmän rakenteellisesta tasosta kun taas fenomenologinen psykologia tarkastelee reaalisisältöisestä tasosta sellaisena kuin se ilmenee ihmisten kokemuksessa. (Perttula 1995, 38.) Fenomenologisessa psykologiassa pyritään tavoittamaan kokemuksen rakenne eli löytämään kokemuksesta ne palaset, jotka tekevät kyseisestä kokemuksesta erilaisen verrattuna muihin kokemuksiin. Fenomenologinen psykologia vaatii tutkijalta luonnollista asennetta. Tällä tarkoitetaan välitöntä arkipäiväistä refleктоimatonta tapaa suhtautua asioihin. Se rakentuu tutkijan arkikokemuksesta sekä teoreettisesta tiedosta. Luonnollisen asenteen tunnistaminen ja tiedostaminen on erityisen tärkeää siitä syystä, että tutkija voi tavoittaa kokemuksen sellaisena kuin tutkittava on sen kokenut eikä sekoita sitä omaan tapansa suhtautua asioihin. Toinen tärkeä käsite fenomenologisessa psykologiassa on reduktio. Tiivistän reduktion tutkimuksen tässä vaiheessa toteamalla sen tarkoittavan tutkittavan ilmiön kannalta epäolennaisen syrjäyttämistä ja psykologisesti ajateltuna se saa määritelmänsä kokemuksen moninaisuuden tai rakenteen paljastamisen kautta. (Latomaa 2005, 47–50.) Käsittelemäni reduktiota (= redusointia) tarkemmin tämän luvun kohdassa 3.4, jossa kerron aineistoni analyysinetelmästä.

Yleisesti ottaen kvalitatiiviset tutkimusotteet tavoittelevat tutkimuskohdettaan tutkittavien ihmisten kautta. Fenomenologisessa psykologiassa ollaan sitä vastoin kiinnostuneita tutkittavasta ilmiöstä sellaisena, kuin se ihmisten kokemuksissa näyttäytyy. Kvalita-

tiiviseen tutkimusprosessiin kuuluu saturaation eli kylläntymisen prosessi. Sen mukaan tutkimusaineistoa laajennetaan niin pitkään kunnes tutkittavasta ilmiöstä ei saada enää uutta tietoa. Tällöin tutkitaan siis korostetusti ilmiötä, ei ihmisiä. Tutkittava ilmiö ajatellaan olevan ihmisten kautta eikä sitä mielletä merkityssuhteiksi. Fenomenologisessa psykologiassa saturoituminen ajatellaan olevan enemmänkin tutkittavien koetussa maailmassa olevien merkitystihentymien tavoittamista tai tutkittavien koettujen maailmojen yhteisten kokemussisältöjen löytämistä. Kokemussisältöjen samankaltaisuus ei siis kerro tutkittavan ilmiön suppeudesta vaan ilmiön tietynlaisesta luonteesta, joka ihmisten kokemusmaailmassa aiheuttaa tietynlaista prosessointia. (Perttula 1995, 60–61.)

Perttula on teoksessaan (1995, 79) kuvannut Wertzin (1988) mukaisesti tutkijan reflektion viisi perusasettelua analyysiprosessissa. Vaikka en tässä tutkimuksessa suoranaisesti analysoikaan aineistoani fenomenologisen psykologian kautta, koen käyväni aineistoni kanssa kuitenkin samankaltaisen prosessin:

1. Empaattinen syventyminen tutkimusaineistoon, jolloin tutkija pyrkii saamaan läheisen yhteyden tutkittavan koettuun maailmaan.
2. Tutkimusaineiston viivyttävä havainnointi, jolloin tutkija tarkastelee tutkimusaineiston yksityiskohtia rauhassa ja syventyen.
3. Tutkimusaineiston yksityiskohtien suurentelu, jolloin tutkimusaineiston pienetkin yksityiskohdat muodostuvat tärkeiksi.
4. Käsitusten epäily ja kiinnostuksen intensiteetti, jolloin tutkija irtautuu empaattisesta syventymisestä ja reflektoi tietoisesti suhdettaan tutkimusaineistoon. Tässä vaiheessa tutkija kiinnostuu kokemusten lähtökohdista, keskinäisistä suhteista ja yhteisistä ominaispiirteistä.
5. Kiinnostuksen kohdentaminen asioiden merkityksiin, jolloin tutkija on kiinnostunut tutkimusaineiston ilmentämistä kokemuksista, ei niiden arvottamisesta totuudenmukaisiksi tai vääristyneiksi.

4.3 Aineisto ja sen hankintamenetelmä

Koska halusin tutkimuksessani saada selville, miten vankien läheiset kokevat oman positionsa, täytyi minun harkita millainen aineisto ja aineistonkeruumenetelmä tekisivät oikeutta kokemuksen ominaislaadulle. Valitsin tutkimukseni aineistonkeruumenetel-

mäksi kirjoituspyynnön, joka perustui narratiiviseen eli tarinalliseen lähestymistapaan. Hännisen (1999, 15) mukaan tarinallisella lähestymistavalla tarkoitetaan sellaista psykologista tai sosiaalitieteellistä suuntausta, jossa tarina nähdään ajattelun ja elämän jäsentäjänä. Voidaan siis ajatella, että narratiivinen ajattelu heijastaa kokemuksellista erityisyyttä - sitä, mikä on luonteenomaista inhimilliselle toiminnalle. Tutkimukseni ei siis ole analyysiltään tai tutkimusongelman asettelultaan narratiivinen vaan se hyödyntää tarinallista ajattelua aineistonkeruun osalta.

Narratiiveja on karkeasti jaoteltuna kahdenlaisia: suullisia ja kirjoitettuja. Kirjoitetut narratiivit ovat yleensä elämäkerta-aineistoja, päiväkirjoja tai kirjeitä (Saastamoinen 1999, 177.) Tässä tutkimuksessa tutkin nimenomaisesti kirjoitettuja narratiiveja, joita olen saanut kirjoituspyyntöni perusteella tutkimukseni kohderyhmään kuuluvilta henkilöiltä. Narratiivisuus pitää sisällään kiinnostuksen tutkia ihmisten tarinoita heidän omasta elämästään, sillä se sisältää ajatuksen yksittäisten kokemusten ja koko elämän välisestä yhteydestä (Syrjälä 2007, 235). Tutkimuksessani olen kiinnostunut kohderyhmäni sisäisistä tarinoista. Sisäinen tarina tarkoittaa prosessia, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia sosiaalisesta tarinavarannosta ja joka on samalla jatkuva luova prosessi. Sosiaalinen tarinavaranto on läsnä ihmiselämässä läpi koko elämänkaaren; jotkut unohtuvat ja jotkut jäävät mieleen muodostaen henkilökohtaisen tarinavarannon. (Hänninen 1999, 21.) Hännisen (1999, 58–71) mukaan sisäinen tarina voidaan nähdä monin eri tavoin. Se voi olla esimerkiksi ajan jäsentäjä, identiteetti, kokemusten ja syy-seuraussuhteiden jäsentäjä ja emootioiden muovaaja.

Kertomalla tarinaa, ihminen voi saada aikaan esimerkiksi sosiaalisia vaikutuksia, ja reflektoi kokemustaan (Hänninen 1999, 22). Oman elämän pohdinta kerronnallisella keinolla on myös yhdenlainen tapa rakentaa minuutta. Tarinoiden kertominen, niin kirjallisesti kuin suullisesti, voidaan nähdä persoonallisen kasvun välineenä. (Syrjälä 2007, 230.) Ihanuksen (2001) mukaan ihminen on yhtä kuin kertomuksensa. Kertomus koostuu menneisyyden muistelemisesta, nykyisten kokemusten käsittelystä ja tulevaisuuteen suuntaamisesta. Kertomus voi olla väline eheyden, johdonmukaisuuden ja jatkuvuuden saavuttamiseen. Toisin sanoen, narratiivinen identiteetti säilyy, muokkautuu ja muuntuu kertomusten myötä. (Ihanus 2001, 241.) Kirjalliset kertomukset eli kirjeet käsiteltiin subjektiivisina kertomuksina, joissa kirjoittajat kävivät läpi omaa elämäntarinaansa tietyn tapahtuman ympärille kiedottuna.

Olen tutkimuksessani lähtökohtaisesti kiinnostunut tutkittavien henkilöiden subjektiivisesta kokemuksesta elää vangin läheisenä. Mielestäni pääsen ilmiöön parhaiten käsiksi vankien läheisten henkilökohtaisten kirjeiden avulla. Narratiivisen aineistonkeruumenetelmän puolesta puhuu myös se seikka, että tutkimuksen aihe on hyvin arkaluontoinen ja vaatii sensitiivistä tutkimusotetta. Sensitiivinen tutkimusaihe vaatii myös tutkijalta omien tunteiden käsittelyä ja arviointia suhteessa tutkittavaan aiheeseen, jotta tutkimusprosessi pystyy etenemään eikä tutkija jää aineistosta nousevien vahvojen tunnelatausten tai vaativien kokemusten vangiksi. (ks. esim. Laitinen & Uusitalo 2007, 316–332.) Arvioin tutkittavien henkilöiden olevan helpompi osallistua tutkimukseen mikäli tarjoan heille mahdollisuuden kirjoittaa raskaasta ja arkaluotoisesta kokemuksesta. Kirjeiden avulla tutkittavat henkilöt pystyivät säilyttämään ”kasvottomuutensa” paremmin kuin esimerkiksi teemahaastatteluihin osallistumalla. Tiedostan tutkijana sen seikan, että yhdestä kaupungista etsimällä en varmaankaan löytäisi useaa vangin läheistä, jotka olisivat halukkaita jakamaan kokemuksensa kanssani – olisipa kyseessä sitten kirjoitus- tai haastattelupyynnö. Tutkijana minulla ei ole resursseja lähteä etsimään tutkimukseeni mahdollisesti osallistuvia henkilöitä koko Suomesta. Tutkittavien löytäminen osoittautui haastavaksi.

Koska tutkimusaiheeni ei ole aiemmin juurikaan tutkittu, minulla ei ollut suurta joukkoa taustamateriaalia kirjoituspyyntöä laatiessani. Laadin kirjoituspyynnön siten, etten halunnut tietoisesti ohjata mahdollisia vastaajia siinä mihin asioihin he vastauksissaan keskittyisivät. Pyysin vastaajia kertomaan omannäköisensä kertomuksen rikoksen läheisenä olemisesta ja elämisestä. Erityisesti pyysin heitä nostamaan niitä aiheita esille, jotka he itse kokivat tärkeiksi (vrt. Perttula 1995, 65.) Kirjoituspyyntöni oli siis suunnattu rikoksesta tuomittujen läheisille, jolloin vastaajiksi olisivat sopineet muidenkin kuin vankien läheiset. Aineisto koostuu kuitenkin vain vankien läheisten kokemuksista.

Julkaisin kirjoituspyyntöni ensimmäisen kerran 9.11.2010 Portti vapauteen-Internet-sivuston Linnalesket-keskustelupalstalla. Linnalesket-keskustelupalsta on vertaistuellinen ja avoin keskustelupalsta, jonne jokainen halukas voi rekisteröityä ja kirjoittaa omia ajatuksiaan, siitä millaista elämä on, kun puoliso on vankeudessa ja muista aiheeseen liittyvistä asioista. Palstaa pystyy seuraamaan myös ilman rekisteröintiä. Seurailin palstan keskustelua ennen rekisteröitymistäni muutaman viikon ajan ja huomasin, että siellä

käydään jonkin verran aiheen tiimoilta keskusteluja. Palstalla on selvästi tietyt henkilöt, jotka kirjoittavat ja kommentoivat keskusteluja. Lisäsin kirjoituspyyntöni ennen joulua Portti vapauteen- sivuston kahdelle muullekin keskustelupalstalle, joita olivat Kotikontu sekä Lapsuus vankilan varjossa.

Marraskuun 2010 aikana sain sähköpostiini kaksi vastausta. Joulukuussa 2010 vastauksia tuli sähköpostin kautta kolme ja perinteisellä kirjeellä yksi. Tammikuussa 2011 sain sähköpostiini kaksi vastausta. Tammikuun loppuun 2011 mennessä olin siis saanut kahdeksan kirjoitusta. Näistä kahdeksasta vastauksesta jouduin kuitenkin poistamaan kaksi niiden aineistooni soveltumattoman sisältönsä tai näkökulmansa takia. Alkuperäistä kirjoituspyyntöviestiäni on Linnalesket-keskustelupalstalla luettu 17.2.2011 mennessä 142 kertaa. Olen ensimmäisen kirjoituspyyntöjulkaisuni jälkeen aloittanut Linnaleskenpalstalla keskusteluja kuusi kertaa, kaksi kertaa olen kommentoinut toisten kirjoituksia. Kirjoitin palstalle nimimerkillä Kanerva. Kirjoituspyyntöjäni jaettiin myös Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Puijon Setlementti ry:n Mahku-hankkeen kautta. Yhteensä kirjeitä on edellä mainittujen toimijoiden avustuksella jaettu 15 kappaletta. Yksi näistä jaetuista kirjoituspyynnöistä tuotti vastauksen. Koska vuoden 2010 loppupuolella aineiston riittävä saanti näytti vielä hieman epävarmalta, jatkoin kirjoituspyynnön vastaustaikaa 15.2.2011 saakka.

Hyödyntäessäni Internetissä olevaa keskustelupalstaa kirjoituspyyntöni tavoitti ihmisiä ympäri Suomen. Oletin myös, että Internetissä toimivalla keskustelupalstalla saattaisi olla jäseninä sellaisia henkilöitä, joille kirjoittaminen tunteiden ja kokemuksen ilmaisumuotona olisi tuttua, koska he olivat jakaneet tuntemattomien ihmisten kanssa ajatuksiaan ja elämäntilanteitaan myös aiemmin.

4.4 Aineiston analyysimenetelmä

Tutkimuksen teossa tutkimusmenetelmän valintaa ohjaa tutkittavan tiedon luonne; mikälaista tietoa etsitään, keneltä ja mistä sitä etsitään (Hirsjärvi & Hurme & Sajavaara 2006, 173). Aineistolähtöisestä analyysistä puhutaan silloin, kun teoriaa rakennetaan aineistosta käsin, ikään kuin alhaalta ylöspäin. Tarkoituksena on tällöin lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasenteita ja – odotuksia tai valmiita

määritelmiä. Aineistolähtöinen analyysi on erityisen tärkeää silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta eli toisin sanoen selvitetään, mitä jokin asian merkitsee. (Eskola & Suoranta 2005, 19.) Edellä mainittu kuvaus aineistolähtöisestä analyysistä tiivistää myös fenomenologisen tutkimuksen lähtökohdan. Myöskään fenomenologisessa tutkimuksessa ei käytetä suoranaisia teoreettisia viitekehyksiä. Fenomenologisessa tutkimuksessa teoreettisten viitekehysten käyttö on enemmänkin estepyrityksessä tiedostamaan toisen ”alkuperäistä kokemusmaailmaa”. (Laine 2007, 35.) Vankien läheisten kokemusten avaamisen ja käsitteellistämisen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään ilmiötä ja mahdollisesti synnyttää uusia tutkimuksia ja toimintamuotoja.

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta on siis tarkoitus luoda teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti siten, etteivät ne ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat tutkittavasta ilmiöstä eivät saa vaikuttaa analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen. Teoria, joka tutkimuksessa liittyy analyysiin ja analyysin lopputulokseen, koskee vain analyysin toteuttamista. Aineistolähtöisessä analyysissä päättely on luonteeltaan induktiivista eli yksittäisestä yleiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysin tarkoituksena on yhdistellä käsitteitä ja saada näin vastaus tutkimusongelmaan. Sisällönanalyysi rakentuu tulkinnasta ja päättelystä, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Muodostettaessa uutta teoriaa, teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan koko ajan alkupe-
räisaineistoon. Analyysin kaikissa vaiheissa pyritään siihen, että tutkija ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113.)

Tuomi & Sarajärvi (2009, 108) ovat jakaneet aineistolähtöisen sisällönanalyysin karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi: 1) aineiston redusointiin eli pelkistämiseen, 2) aineiston klusterointiin eli ryhmittelyyn ja 3) abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen. (vrt. Miles & Huberman 1994, 10–11, 245–287.)

Aineiston pelkistämällä (redusointi) tarkoitetaan sitä, että siitä karsitaan pois tutkimukselle epäolennainen aines. Tämä tapahtuu informaatiota tiivistämällä tai pilkkomalla se osiin. Aineistosta voidaan esimerkiksi koodata tutkimustehtävälle olennaiset ilma-

ukset tai aineistosta voidaan etsiä tutkimuskysymysten avulla tutkimusta kuvaavia ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aineiston klusterointi (ryhmittely) vaiheessa käydään läpi aineistosta koodattuja alkupe-
räisilmauksia ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia
käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä
nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluyksikkönä voi toimia esimer-
kiksi tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Luokittelun tarkoituksena on ai-
neiston tiivistäminen; yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Ryhmitte-
lyssä luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuva-
uksia tutkittavasta ilmiöstä ja näin ollen klusterointi nähdään osana abstrahointiproses-
sia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111, Hämäläinen 1987, 35–36.)

Aineistoa abstrahoidessa (käsitteellistäminen) erotetaan tutkimuksen kannalta olennai-
nen tieto. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tulok-
sissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai
aineistoa kuvaavat teemat. Toisin sanoen, tutkija muodostaa aineistosta valikoituneen
tiedon perusteella teoreettisia yläkäsitteitä, joiden pohjalta syntyy kuvaus tutkimuskoh-
teesta. Kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abst-
rahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on aineiston sisällön
näkökulmasta mahdollista. Tuloksissa on tarkoituksena kuvata myös luokittelujen poh-
jalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt. (Tuomi & Sarajärvi 2009,
111–113, Hämäläinen 1987, 36.)

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Länsimaissa on ajateltu jo yli kolmensadan vuoden ajan, että uuden tiedon tuottaminen
on yhteiskunnallisesti arvokasta toimintaa. Tämä on johtanut ajatukseen, että tieteen
nimissä voidaan tutkia kaikkea mahdollista kaikin mahdollisin keinoin ja menetelmin.
Alun perin tieteellä nähtiin olevan vain uuden tiedon saavuttamisen päämäärä erilaisia
metodologisia keinoja käyttämällä, jolloin siihen ei liitetty erityisiä moraalisia ongel-
mia. Tieteestä alkoi kuitenkin yhteiskunnan kehityksen myötä tulla monien eri alojen ja
toimintamuotojen vallan käytön väline. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 128.) Tiede, jota
voidaan luonnehtia muun muassa vallan synnyttäjänä, uuden luojana ja vanhentuneen

tiedon muuttajana, tarvitsee eettisten ja luottamuksellisten kysymysten pohdintaa ollakseen osa pätevää, rehellistä ja uskottavaa todellisuuttamme.

Tutkimusaiheen valinta on osa tutkimuksellisten eettisyys-kysymysten pohdintaa. Jokaisella tieteenalalla on omat omaleimaiset arvolähtökohtansa, ihmiskäsityksensä ja toiminnan tavoitteensa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 130.) Tutkimusprosessi sisältää eettismoraalisia valintoja ja päätöksiä alkaen aiheen valinnasta ja loppuen tutkimuksen tulosten vaikutuksiin saakka (Kuula 2006, 11). Tutkimukseni aihe ei syntynyt yhdessä yössä. Tarvitsin pitkällistä pohdintaa, kannustusta ja epäröintiä, jotta pystyin tutkijana uskomaan ja luottamaan omaan näkemykseeni tämän aiheen mahdollisuuksista tutkimuksellisesti tarkasteltuna. Ennen kaikkea tarvitsin rohkeutta sukeltaa haastavan ja monisyisen aiheen maailmaan. Mietin pitkään osaisinko rakentaa tutkimuksestani sellaisen kokonaisuuden, jossa pystyisin ottamaan huomioon mahdollisen tutkimusaiheeni problematiikan niin vaitiolovelvollisuuden ja anonymiteettisuojan määrittelemissä rajoissa kuin tutkimuksen laadun ja sensitiivisyyden vaatimissa käsittelytavoissa. Varauduin ajatuksissani siihen, ettei tutkimusongelmaani välttämättä oteta avosylin tutkimusjoukoni keskuudessa vastaan ja saattaisin kohdata jopa ärsyyntymistä lähtiessäni avoimin mielin tutkimaan, ihmettelemään, kyseenalaistamaan, kyselemään, pohtimaan ja ennen kaikkea analysoimaan aihetta, joka on hyvin tunnepitoinen ja perustuu henkilökohtaiseen kokemukseen.

Tutkimukseni on aihepiiriltään vielä vähän tutkittu ja hyvin arkaluonteinen. Henkilötietolaki (532/1999) määrittelee arkaluonteisiksi aiheiksi muun muassa sellaiset asiat, jotka kuvaavat tai ovat tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta. Tämä ei silti tarkoita sitä, että ihmiset itse määrittelisivät asioiden arkaluonteisuuden pelkästään henkilötietolain pohjalta. Henkilötietolain antama näkökulma antoi minulle tutkijana kuitenkin ymmärryksen siitä, että jouduin suhtautumaan aineistohankintaani ja saamaani aineistoon entistä suuremmalla vakavuudella.

Tieteessä ei ole tarkoitus vältellä arkaluonteisten aiheiden tutkimusta. Lähes mitä tahansa voidaan tutkia, kun tutkimus toteutetaan tutkimuseettiset normit tuntien ja tutkittavien oikeuksia ja yksityisyyttä kunnioittaen. (Kuula 2006, 136.) Tutkimukseni päälähtökohta oli heti alusta alkaen tuottaa tietoa ja ymmärrystä vankien läheisten kokemusmaailmasta. Minulle tutkijana oli selvää, että tutkimukseeni osallistuminen perustui täyteen

vapaaehtoisuuteen. Jokaisen vastauskirjeen, jonka sain, koin luottamuksenosoituksena tutkimustani ja itseäni kohtaan. Pyrin kirjoituspyynnössäni kertomaan tutkimukseni tavoitteen mahdollisimman selkeästi ja kertomaan itsestäni tarpeelliseksi katsomani määrän tietoja.

Aineiston kerääminen osoittautui alusta lähtien haastavaksi prosessiksi. Aistin heti kirjoituspyynnön julkaistuani, että minun tulee kertoa moneen otteeseen Linnalesket-keskustelupalstalla tutkimukseni tarkoitusperistä ja tietyllä tavalla ”voittaa” ihmisten luottamus puolelleni, jotta he vakuuttuisivat halustaan kirjoittaa vaikeasta ja tunnepitoisesta kokemuksestaan juuri minulle. Minulle, joka olin tutkijana keskustelupalstan lukijoille kasvoton ja tuntematon – herätin myös varmasti epäilyjä tarkoituseräni aitoudesta ja luotettavuudestani.

Tutustuessani tutkimusprosessini alkuvaiheessa Linnalesket-keskustelupalstan keskusteluihin huomasin, että luottamuksen saavuttaminen – ja ansaitseminen - tulisi olemaan tutkimuksessani juuri se kulmakivi, jossa minun tulisi onnistua saadakseni aineistoa haluamaltani tutkimuskohderyhmältä. Vaikka aineistonkeruuprosessissa minulla oli vahva taustajoukko sellaisia toimijoita, jotka ovat päivittäin tekemisissä eri tavoin van- kien läheisten kanssa, ei kirjoituspyyntö heidänkään kautta jaettuna tuottanut tarpeellista luottamussuhdetta minuun, sillä vastausmäärä jäi tätä kautta kerättynä vain yhteen. Kerroin Linnalesket-keskustelupalstalla vastaavani kaikkiin tutkimustani koskeviin kysymyksiin ja olevani muutoinkin valmis sähköpostitse käytävään ajatustenvaihtoon mikäli, joku olisi ollut halukas tarkentamaan tutkimustarkoitustani. Muutama vastaaja kysyi tarkentavia kysymyksiä tutkimusaiheestani ja siitä, olisiko heillä mahdollisuus lukea valmis tutkimukseni sen valmistuttua. Lupauduin tähän pyyntöön ja tulen lähettämään jokaiselle tutkimukseeni osallistuneelle valmiin version tutkimuksestani sähköpostitse.

Noudatin tutkimuksessani hyvää tutkimuksen eettistä käytäntöä ja pidin tutkimukseeni osallistujien henkilöllisyydet piilossa. Tutkittavien yksityisyyden suojaaminen oli tutkimuksessani ensisijaisen tärkeä asia. Pohdin paljon ja tarkkaan, mihin ja miten paljon tarvitsisin tutkimusraportissani esitellä tutkimushenkilöideni suoria tunnistetietoja. (ks. esim. Kuula 2006, 109- 113, 204–209.) Päädyin ratkaisuun, etten tuo tunnistetietoina esille muita tietoja kuin vastaajien sukupuolen ja vastaajan suhteen vankiin. Tutkimuksen alkuvaiheessa tarkoituksenani oli tuoda esille vastaajien kokemuksen taustalla ole-

vat tarkat rikostyytit. Mietin sen olevan tärkeä yksityiskohta ymmärrettäessä vangin läheisen kokemuksen luonnetta. Tutkimuksen edetessä luovuin kyseisestä ajatuksesta varmistaakseni vastaajien entistä paremman anonymiteetin. Tämän ratkaisun tehdessäni tiedostin sen tosiasian, että analyysini saattaisi joiltain osin jäädä kaipaamaan tarkempaa taustoitusta. Tutkimuksen kokonaisuuden kannalta koin tärkeämmäksi tehdä analyysistä ehjä ja todellisentuntuinen kuvaus kuin takertua riskialttiisiin tunnistetietoihin. Tyydyin kappaleessa 5.1 toteamaan rikosten olleen vakavia ja pääsääntöisesti niiden kohdistuneen toiseen ihmiseen.

Asia, joka minua jäi mietityttämään, oli se, etten informoinut tutkimukseeni osallistuneita ihmisiä siitä, miten heidän tuottamansa tutkimusaineisto tutkimuksen valmistuttua hävitetään. Kuulan (2006, 100–101, 108) mukaan mikäli tutkija on etsinyt tutkittavia esimerkiksi verkkosivuille laitetun ilmoituksen tai kirjoituspyynnön avulla, eikä hän sen lisäksi anna enempää kirjallista informaatiota tekeillä olevasta tutkimuksesta, on ilmoituksen sisältävä informaatio aineiston käytöstä tutkijaa sitova asiakirja. Tutkimuksesta annettava informaatio voi ratkaista monessa mielessä paljolti sen, haluavatko ihmiset osallistua tutkimukseen. Tutkijana minun olisi ollut tarpeellista painottaa ja selventää vielä enemmän, kuinka tutkijana suojaan tutkittavieni minulle lähettämää aineistoa, sillä kertomukset pitivät sisällään arkaluonteisia ja luottamuksella annettuja tietoja. Tulen tuhoamaan tutkimusaineistoni tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimukseni aikana minun oli haasteellista pystyä käsittelemään ja tulkitsemaan kirjeaineistoani mahdollisimman *objektiivisesti*. Koska olin ollut pitkässä, kolmen kuukauden, harjoittelussa Kuopion vankilassa ja Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimistolla, oli mieleeni ja merkitysmaailmani huomaamattani piirtynyt tiettyjä käsityksiä vankien läheisistä ja heidän elämän todellisuudestaan. Nämä merkitykset ja havainnot tiedostin vasta lukiessani aineistoani useaan otteeseen läpi. Työskennellessäni aineistoni kanssa, huomasin heijastavani lukemiani kirjeitä omaan kokemukseeni vankeudesta ja siihen liittyvään maailmaan. Hyväksyin kuitenkin sen tosiasian, että tutkimuksestani saattaa välittyä myös oma, henkilökohtainen kokemusmaailmani, kuitenkin siten, että se on tutkimustani täydentävää eikä tutkimukseni ja analyysini perusta. (ks. esim. Eskola & Suoranta 2005, 210.) Tutkijan puolueettomuutta voidaan arvioida siitä näkökulmasta, jossa pohditaan pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan tutkimusjoukkoaan yksilöllisinä kertojina vai suodattuuko yksilölliset kertomukset tutkijan oman kehyksen läpi. Eräänlaisina vaikuttajina tutkijan puolueettomuuteen ja siihen miten hän kuulee, lukee

ja havainnoi tutkittavia tarinoitaan, ovat esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto sekä virka-asema. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.)

Tutkimukseni aineisto on laadulliseksi tutkimusaineistoksi riittävä – tosin pienehkö. Tavoitteenani oli saada kymmenen vastausta, mutta aineistonhankinnan haastavuuden takia muotoilin tavoitteeni uudestaan. Päästessäni kuuteen kirjeeseen, olin tyytyväinen. Kuusi kirjettä kuulostaa ensi kuulemalta vähäiseltä, mutta sisällöllisesti kirjeissä oli paljon asiaa. Tutkijana koin, että aineistoa oli tutkimusta varten tarpeeksi, kun uudet vastaukset eivät enää tuottaneet tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Toisin sanoen, aineistoni oli tuolloin kylläntynyt eli saturoitunut. Tämän kyseisen saturaatiopisteen huomioiminen on peräisin nimenomaan omaelämäkertojen analysoinnista: ”on turhaa kerätä samanlaisia elämäkertoja, jos näyttää siltä, että uudet elämäkerrat eivät enää tuo aiemmasta aineistosta muodostettuun kuvaan merkittävästi uutta.” (Eskola & Suoranta 2005, 60–63, 121.) Kirjeaineistoni ei ole omaelämäkerta-aineisto, mutta lähentelee sisällöllisesti ja tutkimusmateriaalina samantyylistä lähestymistapaa.

Tutkimuksen reliabelisella luonteella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Reliabelius voidaan todeta esimerkiksi silloin, kun kaksi eri tutkimusta ja tutkijaa päätyvät samoihin lopputuloksiin. (Hirsjärvi 2006, 216.) Tutkimukseni aineisto ja analyysi ovat osaltaan yhdenmukaisia niiden tutkimusten ja selvitysten kanssa, joihin olen läpi tutkimukseni viitannut, tosin, tutkimukseni luonne on erilainen verrattuna aiempiin tutkimuksiin (vrt. Kaurala 2009, Sassi & Huhtimo 2006a; Light & Campell 2006.)

5 Aineiston analyysi

5.1 Aineiston luonne

Tutkimukseni koostuu kuudesta vankien läheisten kirjoittamasta kirjeestä. Kaikki kuusi kirjoittajaa ovat naisia. Vastaajien kokemuksen taustalla olevat, vankien tekemät rikokset, liittyivät pääosin rikoksiin, jotka olivat kohdistuneet toiseen ihmiseen. Kuuden kirjeen kirjoittajat jakautuvat seuraavalla tavalla: kirjoittajista kolme on vangin puolisoita, kaksi kirjeistä on kirjoitettu siskon näkökulmasta ja yksi kirje tuli vangin äidiltä. Luokiessani aineistoa läpi useaan kertaan yllätyin kirjeiden avoimuudesta. Kirjeistä huokui tarve oman tarinan kertomiselle. Kahden kirjeen yhteydessä olleessa sähköpostissa oli kirjoittajilta maininta kirjeen kirjoittamisen terapeuttisesta voimasta. Yhdessä sähköpostissa kerrottiin, että ulkopuoliselle henkilölle on vapauttavaa kertoa omakohtaisesta kokemuksesta.

Vaikka analyysini ei perustu narratiiviseen analyysiin niin mielestäni huomionarvoista oli se, että jokainen saamani kirje noudatteli hyvinkin selväpiirteisesti narratiivisessa analyysissä käytettyä ajattelua tarinan ajallisesta kokonaisuudesta sisältäen alun, keskikohdan ja lopun. (ks. mm. Hänninen 1999.) Kirjeiden sisällöt olivat siis rakentuneet kirjoituspyyntöni vastanneilla hyvin samankaltaisesti, mikä oli mielestäni mielenkiintoinen yksityiskohta sen vuoksi, etten ollut kirjoituspyynnössäni ohjannut vastaajia kirjoittamaan minkään tietynlaisen kaavan mukaisesti. Huomasin analyysin alkuvaiheessa kuitenkin tekijän, joka oli selvästi vaikuttanut kirjeiden rakenteeseen – vastaajat hahmottelivat kokemustaan rikosprosessin etenemisen mukaisesti alkaen pidätyksestä ja loppuen tulevaisuuden pohdintaan. Vastaajat hahmottelivat kokemustaan siis kronologisesti, mikä oli näin jäljestäpäin analysoituna varmaankin hyvin looginen tapa hahmotella monisyistä, tunnepitoista ja sekavaa kokemusta.

5.2 Aineiston käsittely

Kuudesta kirjeestä viisi tuli suoraan kirjoituspyynnössä ilmoitettuun sähköpostiini ja yksi kirje tuli tavallisen postin välityksellä kirjoituspyynnössä ilmoitettuun jakeluosoitteeseen. Sähköpostiini tulleet kirjoitukset siirsin tekstinkäsittelyohjelmaan saadakseni kirjoituksiin selkeämmän ja analysoitavamman muodon. Tulostettuja sivuja kaikista

viidestä sähköpostiin tulleesta kirjeestä tuli yhteensä 18. Kun 18 sivuun lisätään käsin kirjoitetun kirjeen sivut, niin tutkimusaineistoni yhteissivumäärä on hieman reilu 20 sivua.

Käsitellessäni aineistoa, joka koostuu vain ja ainoastaan aidoista ja ainutlaatuisista kokemuksista, minun oli tärkeä tiedostaa tutkijan itseymmärryksen merkitys tutkimukseni analyysin jokaisessa vaiheessa. Kävin tutkimusaineistoni kanssa jatkuvaa kriittistä ja reflektoivaa keskustelua. Kyseenalaistin analyysini jokaisessa vaiheessa ratkaisujani: Mitä jos valitsisinkin tässä kohdin toisenlaisen jaottelun aineistooni? Kiinnitänkö nyt huomioni oikeaan asiaan? Muuttuisiko tutkimukseni luonne erilaiseksi ja olisiko johtopäätelmät toisenlaisia jos valitsisinkin tässä vaiheessa kartalta toisen tienhaaran jota kulkisin seuraavalle etapille? Ymmärränkö kirjoittajan kokemuksen siten, kuin kirjoittaja on sen tarkoittanut ymmärrettäväksi? Tutkijana koin, että minun oli hyvä punnita spontaaneja tulkinta- ja ymmärrysmallejani, jotta ainakaan tietoisesti sortunut analyysissäni mahdollisten henkilökohtaisten ihmiskäsitysteni tai ennakkoluulojen ansaan samalla vääristäen aineistoni herkkää luonnetta. (ks. mm. Laine 2007, 34.)

5.2.1 Redusointi

Aineiston redusointivaiheessa tavoitteenani oli kirjeaineiston pelkistäminen. Kävin aineiston tarkasti läpi karsimalla kirjeistä pois tutkimukselle epäolennaisen aineksen. Aineistoa redusoidessa oli erittäin tärkeää lukea kirjeet useaan kertaan läpi, jotta kirjeiden kokonaiskuva tarkentui ja pääsin sisälle kirjoittajien kokemusmaailmaan. Toteutin tämän vaiheen käytännössä siten, että lukiessani kirjeitä siirsin kirjeistä kaikki ne sanat, sanonnat, lauseet, lausahdukset ja virkkeet, jotka kuvasivat läheisen kokemusta, erilliseen tiedostoon.

Tutkimukseni kannalta tärkein aines tuotti 13 sivua erilaisia vankien läheisten kokemusta kuvaavia lausekokonaisuuksia. Saadessani lauseet erilleen muusta materiaalista, tulostin ne paperille ja leikkasin jokaisen lauseen irti. Halusin rakentaa lauseista itselleni konkreettisen käsittekartan suurelle paperille. Irralleen leikattuja lauseita oli yhteenlaskettuna 286. Jaottelin irtileikatut lauseet sisällön perusteella karkeasti ensin muutamiin eri ryhmiin kunnes aloin läpikäymään lauseita jaottelemalla ne edellistä vaihetta tarkka-

rajaisempiin kokonaisuuksiin. Jotta pystyin käsittelemään pelkistettyä aineistoani hallitusti, päädyin numeroimaan ryhmät. Rakensin ryhmät niiden aihealueiden mukaan, jotka mielestäni eniten nousivat kirjeistä esille ja olivat vangin läheisen kokemusmaailman kuvaamisen kannalta tärkeässä asemassa. Valitsin alla oleviin analyysiryhmiin ne sanat, lauseet tai kuvaukset, jotka mielestäni kuvasivat parhaiten nimettyä ryhmää ja kokemusmaailmaa. Redusointivaihe tuotti 22 ryhmää.

Ryhmittelin redusointiryhmät karkeasti sen järjestyksen mukaisesti, kuin kokemusmaailma vangin läheisten vastauksissa rakentui. Redusointiryhmien nimiä seuraamalla saa vankien läheisten kokemuksesta johdonmukaisen käsityksen. Analyysi rakentui vangin läheisen kokemuksen mukaisessa järjestyksessä, prosessiluonteisesti. Tunnereaktiot painottuivat vastauksissa voimakkaimmin kokemuksen alkuvaiheisiin, mutta värittivät kirjoituksia eri tavoin läpi koko tarinan. Vangin läheisen ja vangin välinen suhde sekä vangin läheisen suhde viranomaisiin sekä tuentarve vuorottelivat kokemuksessa vähemmän selkeärajaisesti. Analyysi perustui tämän tutkimuksen aineistoon eikä pyri yleistykseen. Kokemus on aina subjektiivinen, mutta vankien läheisten kirjoituksia analysoimalla pystyin löytämään juuri tälle kokemukselle tyypillisiä piirteitä. Jokaisen ryhmän perään olen liittänyt aineistosta nousseita alkuperäisiä tekstikatkelmia.

Ryhmä1: Huoli

”Huoli on päällimmäisenä mielessä.”

”..huoli oli silti kova ja on edelleen, miten hän siellä pärjää..”

”Pelonsekaisin tuntein..en tiennyt lainkaan, miten hän voi..”

”Oma selviytymiseni alkaa olemaan rajoilla..”

Vankien läheisten kokemuksissa *huoli* näytteli hyvin isoa osaa. Läheisen huoli kohdistui pääsääntöisesti vangittuun, mutta kirjoitusten taustalta oli havaittavissa myös läheisen huoli omasta selviytymisestä ja jaksamisestaan. Huolta omasta jaksamisesta ei sanottu niinkään suoranaisesti ääneen, mutta kirjeissä annettiin ymmärtää toivetta siitä, että kunpa joku huolehtisi läheisestäänkin. Huolen taakse liukumalla läheinen pystyi torjumaan tietyiltä osin omia tunteitaan ja keskittämään kaiken huomionsa ja toimintansa vangin voinnista ja asioista huolehtimiseen. Kertomukset huolesta olivat hyvin epäitsekkeitä ja tunnekokemuksena hallitsevia. Huolen luonne muuttui rikosprosessin eri

vaiheissa. Huolen määrä ja kohde aaltoili prosessin edetessä vangin voinnista tulevan tuomion pelkoon ja takaisin vangin pärjäämiseen.

Ryhmä 2: Suru

”Olen väsynyt, itkuinen ja vihainen”

”Itkusta ei meinannut tulla loppua”

”Viikonloppu meni hyvin sekavasti valvoen ja itkien”

”..Meidän perhe on rikki..”

”..itkin, olin sairaslomalla pois töistä..”

”Olemme vasta vankeustuomion alussa ja nyt jo tuntuu siltä, etten jaksata tätä ikävää..”

Kirjoittajat kuvasivat suruaan itkulla. Suru oli tietynlainen vaate petetyksi tulemisen kokemukselle. Vangin läheiset tunsivat surua esimerkiksi menetetyistä yhteisistä arjesta, yllättävästä ja pelottavasta elämänmuutoksesta, ikävästä, hankalista ja epämääräisistä tunteista, särkyneistä haaveista ja epäuskoisuudesta tapahtunutta rikosta kohtaan. Suru oli varsinkin rikosprosessin alkuvaiheessa kaikenkattavaa ja lamaannuttavaa eikä sillä välttämättä ollut selvää kohdetta. Suru kaatui päälle ja vyöryi voimakkaana myrskynä läpikotaisin läheisen elämään. Suru näyttäytyi eräänlaisena rituaalina tai luopumisprosessina, jonka aikana vankeusrangaistus ja uudenlaisen tulevaisuuden suunnittelu piti hyväksyä. Vangin läheisen kuvailema suru toi mieleeni surun kuolleesta ihmisestä. (vrt Hoffman Fishman 1981, 373; Schwartz & Weintraub 1974.) Surun tunteet olivat täynnä menetyksen ja lopullisuuden vivahteita. Omalla laillaan vankeuden tuoma elämänmuutos on vangin läheiselle jonkin aiemman elämänrytmin ja arjen loppu, eräänlainen kuolema. Jokin loppuu ja jokin uusi alkaa. Surua esiintyi yleensä ennen kuin läheinen koki vihan ja raivon tunteita. Surua aiheutti myös muutamaan otteeseen mainitut ikävätunteet. Huomionarvoista ja yllättävää oli se, etteivät ikävän kokemukset nousseet kirjeissä niin usein esiin, että sen olisi voinut nostaa omaksi ryhmäkseen. Vaikka ikävää ei erikseen aineistossa juurikaan mainittu, näyttäytyy ikävä ja kaipaus tässä analyysissä muiden ryhmien kautta.

Ryhmä 3: Viha ja raivo

”..olen itkenyt ja raivonnut ja huutanut yksin..”

”..olen aivan raivoissani!”

”..olen tuomiosta hyvin vihainen..”

”Olin vihainen”

Vihaa ja raivoa kuvailtiin voimakkain sanoin. Vastaukset antoivat selkeän kuvan, siitä että vangin läheisen kokemusmaailmaan kuuluu äärimmäisen voimakkaita vihan ja raivon tunteita, joiden kohteina olivat hyvin erityyppiset asiat. Vihaa ja raivoa tunnettiin pääsääntöisesti vankia, yhteiskuntaa, viranomaisia ja ylipäätään koko elämää kohtaan. Vihasta muodostui mielikuva purkautuvasta tulivuoresta, joka syöksee tulenpunaista ja polttavaa laavaa ja peittää alleen kaiken lähellä olevan. Vihan ja raivon kokemus oli luonteeltaan hyvin lähellä ryhmän 5 (katkeruus) kokemuksia. Vihan ja raivon voimakkuus vaihteli selkeästi ja ne pulpahtelivat tunnemaailmaan välillä yllättävissäkin tilanteissa. Vastoinkäymiset erilaisissa tilanteissa, kuten perhetapaamisten evääminen, ja väärin kohdelluksi tulemisen kokemukset synnyttivät voimakkaita tunnereaktioita.

Ryhmä 4: Masennus ja ahdistus

”En syönyt enkä nukkunut kahteen päivään, viinaa meni sitten niidenki edestä”

”..ja silloin mentiin jo niin pohjalle, että en ois sieltä enää koskaan halunutkaan nousta..”

”Ensimmäiset päivät menivät helvetissä..”

”On ollut päiviä jolloin on joutunut itsensä pakottamaan jatkamaan elämänsä..”

”Jos henkiseen helvettiin voi kuolla, niin kuolen sitte siihen sillä hetkellä..”

”..maailma romahtaa..”

”Pahalta tuntuu, ei ole edes sanoja kuvaamaan näitä oloja.. Odotellaan kunnes tulee joulu ja pääsen tapaamaan häntä sinne..”

Masennuksen ja ahdistuksen tunteet olivat kirjoittajien kuvailemina hyvin vangitsevia ja romahduttavia. Masentunutta olotilaa kuvailtiin paljon, mutta suoranaisesti masennuksesta ei sen oikealla nimellä puhuttu. Masentunut ja ahdistunut mielenmaisema tuli useissa kirjeissä esille siinä vaiheessa, kun kokemuksen alkujärkytys, suru ja viha olivat siltä erää laantuneet. Masennus oli omalla tavallaan seurausta edellä koetuista voimak-

kaista tunnereaktioista. Masentuneiden tunteiden ja ajatusten seurauksena läheinen kääpertyi itseensä ja elämä koettiin pysähtyneeksi. Masennus-tunteiden kourissa läheiset kokivat toivottomuutta ja voimattomuutta. Jaksaminen huomiseen oli tuntunut usein kaukaiselta haaveelta. Ahdistusta lisäsivät esimerkiksi ikävä, epätietoisuus, pelko sekä katkeruuden ja voimattomuuden tunteet.

Ryhmä 5: Katkeruus

”Miksi meille käy näin?”

”Joskus tunnen kovaa katkeruutta miestäni kohtaan, miten se kehtas tehdä meille kaikille näin..”

”Tämä tuntuu aivan kauhealta kiusaamiselta..”

”Miten minä olin sen kaiken ansainnu?”

”..mitä se ajatteli, kun nukkui vieressäni yöt tapahtumien jälkeen/ennen lähtöä..”

Katkeruutta aiheutti petetyksi tulemisen kokemus. Katkeruutta kuvattiin vihan sekaisten tunteiden avulla ja kyseenalaistettiin elämän hyvyttä, vangin tekoa ja osaltaan oikeusjärjestelmämme käytäntöjä. Katkeruus oli täynnä kysymyksiä ja tyhjyyttä. Rikokseen johtaneet tapahtumat ja yhteisen elämän yhtäkkinen muuttuminen joksikin muuksi kuin mitä se oli – tai mitä sen piti olla, tuntui katkeralta.

Ryhmä 6: Lamaannus

”..selvää tunnetta ei edes ollut..”

”uutisen kuultua, en itkenyt, en oikeastaan tuntenut mitään..”

”..pää oli aivan tyhjä..”

Aineiston mukaan katkeruuden ja lamaannuksen tunteet olivat toisilleen vaihtoehtoisia. Osa vastaajista katkeroitui sillä hetkellä, kun taas toiset kokivat lamaannuksen tunteita. Lamaannusta kuvattiin tunnetyhjyytenä. Kokemus vankeudesta tuli niin yllättäen ja sisälsi niin paljon asioita, ettei läheinen pystynyt sillä hetkellä käsittelemään asiaa tunnetasolla. Lamaantuminen koettiin ennen kaikkea tunteiden lamaannuksena, ei niinkään toiminnan tasolla.

Ryhmä 7: Epätietoisuus, -varmuus ja -uskoisuus

”..halusin vain tietää, että miksi..”

..monia, monia kysymyksiä pyöri mielessä..”

”MIKSI?”

”Paljon olen miettinyt vankeuden hyötyjä ja haittoja, mutta en pystyisi sanomaan onko meidän kohdallamme oikeus toteutunut?”

”..tapaus tuli totaalisen yllätyksenä..”

”En voinut uskoa, että ELINKAUTINEN”

”Onneksi ei tarvitse kuitenkaan olla tuomiota päättämässä, en tietäisi mikä olisi oikein???!?”

”..niin kertoisivat edes meille omaisille, että kaikki on hyvin..”

Vankien läheiset toivat vastauksissaan usein esille epätietoisuutensa koskien tapahtumaan johtaneita syitä, oikeusjärjestelmämme toimintaa, käytännön järjestelyitä sekä oikeudenmukaisuutta. Epätietoisuus koski kaikkea ja oikeastaan ei mitään. Tällä tarkoitetaan luoda ymmärrystä siihen, Kokemusmaailmassa oli paljon tekijöitä, jotka loivat ympärilleen kysymysmerkkejä ja epäuskoisuutta. Erilaisten kysymysten ääneen lausuminen ja pohdinta olivat ajankohtaista yleensä rikosprosessin esitutkintavaiheessa – tuolloin suurin tunnekuohunta oli hivenen tasaantunut. Vangin läheiset halusivat tietää syitä, seurauksia ja tulevaisuuden näkymiä. Joiltain osin epätietoisuus ja epävarmuus tulivat ilmi kiukkuna ja täytenä hämmentyneisyytenä. Läheiset olivat helpottuneita siitä, ettei heidän itsensä tarvinnut olla ”tuomarina” omassa kokemuksessaan.

Ryhmä 8: Odottamisen tuska

”Kukaan ei kuitenkaan voi luvata miten kauan pitää vielä jaksaa ja loppuuko tämä ikinä..”

”..10 viikkoa täynnä tätä epätietoisuutta ja odottelua..”

”..hovia odotettiin kuin kuuta nousevaa..”

”Odotus ja epätietoisuus on vaikeinta kestää”

Vangin läheisen kokemusmaailmaa kuvaa odottamisen tunnelma. Rikosprosessi etenee yleensä hyvin verkkaisesti ja asiat menevät eteenpäin välillä vähäsanaisesti ja epämääräisesti. Läheinen odottaa kirjeitä, puhelua, tapaamisia, syytteitä, oikeudenkäyntiä, tuomiota, valitusoikeutta, sijoitusvankilaa ja tulevaisuutta – vain muutamia asioita mainitakseni. Odottamisen tuskaan liittyy vahvasti epätietoisuuden ja epävarmuuden tunteet. Odottamiseen liittyy myös se, että prosessin etenemistä tai lopputulosta ei kukaan voi ennustaa etukäteen. Kaikkien epäselvyyksien ja tunnekuohunnan keskellä vangin läheiseltä vaaditaan siis myös kärsivällisyyttä. On kuitenkin enemmän kuin inhimillistä, että odottaminen on tuntunut vastaajien mielestä välillä tuskaisen piinaavalta ja vaikealta kestää.

Ryhmä 9: Realistinen ja rationaalinen ajattelu

”Asiat on hoidettava asioina”

”Ainainen ymmärtäminen riittää ja saa luvan loppua..”

”Itse en hyväksy rikollista toimintaa missään muodossa”

”Maailma ja velvollisuudethan eivät pysähdy hänen tuomionsa takia”

”..virheen hän on tehnyt..”

Eräs tapa käsitellä vankeusrangaistusta on asettua realiteettien tasolle ja pyrkiä ajattelemaan asioita realistisella ja käytännön tavalla. Realistinen ajattelutapa suojeli läheisiä vaipumasta totaaliseen epätoivoon. Realiteetit antavat asioille perspektiiviä ja mahdollistavat näin ollen tilaa elämälle muurin tällä puolella. Realiteetit antavat myös turvaa silloin, kun kaikki muu ympärillä tuntuu kaoottiselta. Realistinen ajattelu heijasteli muun muassa vankien läheisten henkilökohtaista suhtautumista rikollisuuteen, käytännön asioihin, tapahtuneeseen rikokseen ja omaan elämään. Asioiden realistinen ajattelutapa ajoittuu niihin rikosprosessin vaiheisiin, jolloin läheinen on alkanut sopeutumaan tapahtuneeseen elämänmuutokseen ja kykenee näin ollen ajattelemaan asioita laajalaisesti. Realistisen ajattelun kanssa aineistosta nousi esiin myös rationaalinen ajattelu. Rationaalisella ajattelulla tarkoitetaan järkipäistä ajattelua, jolloin yksilö minimoi tunnekokemuksen.

Ryhmä 10: Internet tiedon ja tuen tarjoajana

”..saan vertaistukea myös Linnalesket-palstalta..tosin siellä on kovin hiljaista.. hieman aktiivisempaa toimintaa kaipaisin”

”Tuo ”PorttiVapauteen” keskustelupalstoineen on ollu todella informatiivinen”

”Soittamalla ja netistä hakemalla olen kaiken tiedon saanut säännöistä yms..”

”Eniten juuri keskustelupalstoilta on saanut näitä käytännönneuvoja”

”Oma tietomme käytännön asioista on täysin netin varassa..”

Aineistosta kävi ilmi Internetin vahva asema tiedon ja tuen tarjoajana. Internetissä toimivat erilaiset keskustelupalstat olivat monelle vangin läheiselle tärkeitä tuen lähteitä. Internet ja keskustelupalstat olivat vankien läheisille ennen kaikkea käytännönneuvojen tarjoajia ja ensisijainen paikka, jonka avulla oli helppo etsiä ensisijaista tietoa liittyen vankeusrangaistukseen ja muihin aihepiiriin asioihin. Osaltaan läheiset toivat esille harmitustaan siitä, että joissain asioissa he kokivat olleensa vain ja ainoastaan netin tarjoaman tiedon varassa. Aineistosta nousi siis esille vankien läheisten toive ja tarve ihmisten, tässä tapauksessa viranomaisten ja muiden toimijoiden ja läheisten, väliselle vuorovaikutukselle. Internetin tietoa arvostettiin, mutta pelkän Internet-tiedon varassa eläminen aiheutti selvästi epävarmuutta ja viranomaisvastaisuutta siinä mielessä, että läheiset kokivat jäävänsä ulkopuoliseksi heille tärkeän ja oikeutetusti kuuluvan tiedon kohdalla. Toisin sanoen, Internet tarjosi vankien läheisille välineellistä tukea.

Ryhmä 11: Avun ja tuen etsintä

”..että mistä helvetistä vankien omaiset saa apua?!”

”Kriisiapua sain kun itse hankin..”

”..kaiken tämän jälkeen mietin, miksi minulle ei koskaan tarjottu mitään apua..”

”..tuntuu, ettei apua ollut tarjolla missään, eikä sitä itse osannut siinä vaiheessa edes hakea, tai tajunnut edes että sellaiseen tilanteeseen voisi saada jotain apua..”

”..(psykiatrinen sairaan)hoitaja ei käsittänyt tilannettani ja kaikki oli hänelle vierasta..”

*”..joudunko painimaan ahdistukseni kanssa koko elämäni, kun ammatti-
auttajatkaan eivät osaa käsitellä tällaisia tilanteita..niin kuka sitten?”*

Aineistosta esiin nouseva kokemusmaailma vankien läheisten saamasta avusta ja tuen etsinnästä värityy negatiivisesti. Pääsääntöisesti läheisten kokemus oli ollut se, ettei apua tai tukea ollut tarjottu tai he eivät itse olleet osanneet tai ymmärtäneet hämmennyksen, surun ja masennuksen seassa etsiä. Aineistosta nousi esille myös se, että vankien läheisten tarvitsema avun luonne on viranomaisille joiltain osin tuntematon. Tarja Sassin (Ahokas 2010, 8) mukaan sosiaalivirastojen ja rikosseuraamusalan työntekijöille on suunniteltu erilaisten hankkeiden pohjalta erityislaatuinen koulutus, joka käsittelee juuri vankien läheisten ja vankiperheiden avuntarvetta, mutta koulutuksiin osallistuminen on ollut kunnissa niukahkoa. (vrt. Sassi & Huhtimo 2009, 42–43.)

Ryhmä 12: Vertaistuki

”..tietää, ettei ole ainut kenellä samanlaisia tuntemuksia ja ovat samanlaisessa tilanteessa kuin minäkin..”

”..ilman muuta tarvitsin ulkopuolista vertaistukea..”

”Olen löytänyt muutamia oivia keskustelupalstoja, jotka antavat vahvistusta sille, että tunteeni ja reaktioni.. ovat aivan normaaleja”

”..muiden kanssa kokemusten jakaminen on kyllä auttanut jaksamaan”

”..vankien omaisten tapaamisiltoja..”

Vertaistuki koetaan vankien läheisten keskuudessa tärkeänä voimavarana. Vertaistukea haetaan eniten Internetistä (taustalla tarve anonymiteettiin). Osa läheisistä kaipasi vankien läheisille tarkoitettuja omaistenryhmiä, joissa voisi kokea ymmärrystä ja kohdata samassa elämäntilanteessa olevia vankien läheisiä. Vertaistuki auttaa jaksamaan arjessa ja huomaamaan, ettei ole kokemuksensa kanssa yksin ja ympärillä on ihmisiä, jotka käyvät läpi samankaltaisia tunteita ja kokemuksia. Kirjoittaessaan vertaistuesta, kirjoittajat eivät osoittaneet niin suurta tunnepitoisuutta kuin kertoessaan viranomaisten tarjoaman avun puutteesta. Vertaistuen pohdinta oli luonteeltaan toteavaa ja konkreettista toimintaa kaipaavaa.

Ryhmä 13: Vangin teon inhimillistäminen

”mitään rikosta ei varmasti olisi tapahtunut ilman aineita”

”..kuitenkinhan on mielestäni kysymys päihdeongelmasta..”

”..hän ei ole tehnyt pahaa kenellekään..”

”Voin sanoa, että tuomio on kohtuuton”

”päättiin, että mennä ja koitetaan vielä alentaa tuomiota”

”..tekevät valituksen EU:n ihmisoikeustuomioistuimeen..”

On varmasti erittäin inhimillistä, että jokaisesta saamastani kirjeestä löytyi läheisen puolustuspuhetta ja pohdintaa koskien tapahtuneita asioita. Osassa kirjeistä käytettiin hyvinkin voimakkaita puolustusargumentteja vangin puolesta, osassa kirjeistä etsittiin syitä tapahtumille ja lopuissa käytiin läpi erilaisia keinoja valittaa tuomiosta ja vaatia näin oikeutta vangille. Lukiessani aineistoa, minulle tuli ulkopuolisena henkilö tunne siitä, että jokaisella tutkimukseeni osallistuneella vangin läheisellä oli jonkinlainen tarve todistaa vangin syyttömyyttä tai ainakin puolustaa vangin ihmisarvoa ja olemassaoloa. Huomioni oli hätkähdyttävä ja huomionarvoinen siitä syystä, että mielestäni se kertoo yhteiskunnastamme jotain. Vankien läheiset joutunevat usein tilanteeseen, jossa kokevat olevansa selityksen velkaa rikokseen johtaneista syistä ja olosuhteista. Vangin teon inhimillistäminen on eräs tapa pystyä hyväksymään tapahtunut teko. Inhimillistämällä tekoa, vangin läheinen eräällä tavoin hakee hyväksyntää itselleen vangin läheisenä kuin vangille rikollisen teon tekijänä.

Ryhmä 14: Läheisten kokemus vankilasta

”..ovat vartijat aika rumasti minulle töyksäytelleet asioita, vaikka heidän kaikei pitäisi kuitenkin edes yrittää palvella minua..”

”..poliisivankilan vartijat olivat varsin vaitonaisia, ei ystävällisiä, lähinnä ilmeettömiä, vaitonaisia”

”..vankilan puolelta minulle soitti sosiaalityöntekijä..kysyi kuinka itse olen jaksanut ja kun aloin kertomaan, ei hänellä juuri ollutkaan aikaa puhua..liukuhihnamentaisella rutiinilla asia meni”

”..vankilan henkilökunnalta toivoisin enemmän yhteistyötä omaisten kanssa”

”Vankilasta en koe saaneeni mitään tukea”

”Tiedotuksessa olisi parantamisen varaa”

”..vartijan valvovan silmän alla..”

Aineistostani nousi esille vankien läheisten negatiiviset kokemukset koskien vankilaa instituutiona ja vankilan työntekijöitä, lähinnä vartijoita kohtaan. Vankien läheisten kokemukset olivat värittyneet esimerkiksi vartijoiden epäkohteliaiden lauseiden, katseiden ja toiminnan vuoksi. Kokemuksista muodostui minulle tutkijana kuva jonkinasteisesta nöyryytetyksi tai aliarvioiduksi tulemisen tunteista. Vastaajat kokivat, että heitä kohdellaan vankilassa siten, kuin he olisivat myös tehneet jotain rikollista. Vankila ei informanttien mukaan tue läheisiä tai osallistu yhteistyöhön vangin ja vangin läheisten välisessä vuorovaikutuksessa niin paljon kuin läheiset toivoisivat ja mille olisi käytännössä tarve. Yhdeksi epäkohdaksi kirjoittajien mukaan nousi läheisten kokemus vankilan roolista asioista tiedottajana. Läheisten kokemusten mukaan tieto vangin voinnista ja vankilan toimintatavoista ei tavoita tarpeellisessa määrin vangin läheisiä. Osaltaan vankien läheisten negatiivinen kokemusmaailma vankilaa kohtaan juontunee vankilan roolista toimia rajoittajana, kontrolloijana ja rangaistusympäristönä. (vrt. Sassi & Huhtimo 2009, 31–32.)

Ryhmä 15: Läheisten kokemus rikostutkinnasta

”..tuttu rikospoliisi, joka tiedotti vaatteiden tarpeesta ja kaikesta muustakin minua kiitettävällä laadulla ja empatialla, erittäin inhimillisesti”

”..hän (tutkija) kohtelee sisarustani erittäin hyvin ja huolehtii hänestä”

”Tutkija on aivan mahtava tyyppi, välillä käy mielessä, että miten hän voi olla poliisi ja käyttäytyä tuolla tavalla”

”Yhteistyö toimi hyvin (tutkinnan kanssa)”

”.. on myös yksi Suomen parhaista asianajajista”

Läheiset kuvasivat rikostutkintaprosessia poliisin esitutkinnan osalta positiivisessa sävyssä. Läheiset kokivat saaneensa tutkijoilta asiallista kohtelua ja pystyivät keskustelemaan tutkijoiden kanssa mieltä painavista asioista ja käytännönjärjestelyistä, esimerkiksi vangitun tapaamisista. Aineiston perusteella tutkijat olivat ensimmäinen konkreettinen viranomaisena, joka kertoi ja kartoitti rikoksentehtäjän läheisille rikosprosessin etenemistä ja neuvoi käytännön asioissa siinä määrin, kuin se kuului tutkijan tehtäviin. Aineistosta käy ilmi tutkijoiden olleen vangin läheisille viranomaisista se, johon läheiset olivat pystyneet luottamaan. Rikostutkinnan aikana läheiset kokivat lähes poikkeuksetta tulleensa nähdyksi ja kuulluksi. Tutkijoiden ohella asianajat koettiin luotettavina.

Ryhmä 16: Läheisverkosto ja työ

”..asiasta on ollut hyvin vaikea puhua kellekään muulle, kuin muille perheenjäsenille..”

”..oman perheen tuki on ollut tärkeintä”

”..työ auttaa minua paljon jaksamaan”

”Monet yhteiset hetket on vietetty, itketty ja pohdiskeltu yhdessä..”

”..se on auttanut minua jonkin verran, kun saan olla ja asua miehelleni läheisten ihmisten kanssa, ja ymmärtävät minua paremmin kuin kukaan, esim. ystäväni..”

”Tämä tapaus on tuonut perhettämme tiiviimmin yhteen”

Aineiston mukaan vankien läheisille tärkein läheisverkko on oma perhe. Perheeltä saama tuki oli vangin läheisen kokemuksen mukaan pyyteetöntä ja ensiarvoisen tärkeää. Vangin läheisen ja muiden perheenjäsenten väliset suhteet vahvistuivat ja tiivistyivät rikosprosessin edetessä. Perheen keskuudessa vangin läheiset kokivat olevansa hyväksytyjä ja rakastettuja. Osalla kokemus ystävien roolista oli negatiivinen, toisilla ystävi-
en tuki auttoi jaksamaan. Oman perheen jäsenille oli turvallisinta kertoa rikoksesta ja omista ajatuksista. Läheisverkoston keskellä läheisen ei tarvinnut pelätä tulevansa leimatuksi tai saavansa osakseen ennakkoluuloja ja halveksuntaa. Perhe läheisverkostona oli joko läheisen oma perhe tai syntymäperhe. Osassa kertomuksista työ rinnastettiin läheisverkoston rinnalle.

Ryhmä 17: Läheisen ja vangin välinen yhteydenpito ja vankilassa vierailu

”..mies soittelee melkeimpä joka toinen päivä..”

”..oli aivan mahtavaa, sain olla siellä puolitoista vuorokautta”

”Pleksitapaamiset rytmittävät viikkoani..”

”..pääsen kuitenkin häntä virallisen tuomion jälkeen katsomaan joka viikonloppu..”

”Vankilaan meno, odottaminen sateessa ja kylmässä kadulla on myös varsin nöyryyttävää”

”..minäkin kirjoitin kirjeen, kun tiesin kyllä, että aikanaan se sen saa..”

”..saatiin perhetapaamisetkin aikanaan, ja se helpotti elämää paljon..kun sai viettää aikaa ihan kahdestaan”

Yhteydenpito vangittuun oli vangin läheisten mukaan helpompaa sitten, kun vangittu oli siirretty vankilaan. Vangin ja läheisen yhteydenpito muodostui puheluista, kirjeenvaihdosta, pleksi- ja perhetapaamisista. Yhteydenpito rytmitti läheisten elämää. Elämää elettiin pleksitapaamisesta toiseen ja perhetapaamisia odotettiin todella paljon. Tapaamisten odottaminen auttoi läheisiä jaksamaan uskomaan tulevaisuuteen ja menemään arjessa eteenpäin. Tapaamiset ja muunlainen yhteydenpito nostatti positiivisia tunteita ja helpotusta muutoin ahdistavassa arjessa. Vankilavierailuita ei koettu vankilassa kohdatun ilmapiirin takia positiivisiksi kokemuksiksi. Vangin läheisille oli tärkeintä tavata vankia ja tämän takia epämääräiseksi - joskus nöyryyttäväksikin - koettu vankilaan saapuminen jäi tapaamisessa koetun ilon varjoon.

Ryhmä 18: Läheisen kokemus häpeästä ja leimautumisesta

”..minusta liikkuu valtavasti työpaikassani juoruja..ihmiset päivittelevät elämäni..”

”..kavereiden suusta se (moralisointi) tuntui aika pahalta..olisivat mielummin olleet hiljaa..”

”..8 tuntia istuin siinä salissa niiden katseiden alla, ja jos katse voisi tappaa niin..”

”..kärjäpäivänä tein ehkä tyhmänrohkean teon, ja menin sinne kärjäsalin yleisöpaikoille..paljon halveksuvia ja vihaisia katseita..ihan kuin minäkin oisin tehnyt jotain väärää”

”..en häpeä asiaa millään tavalla.. sillä itse en ole tehnyt mitään..mutta en halua kuitenkaan kuulla minkäänlaista moralisointia taikka muiden mielipiteitä aiheesta..”

”..asia ei kuulu millään tavalla ulkopuolisille ja jos koen tarpeelliseksi kertoa, niin sitten kerron”

Vankien läheisten kokemus sisälsi häpeää ja leimautumista. Läheiset yrittivät suojella itseään leimautumiselta pidättäytymällä keskustelemasta omasta elämäntilanteestaan avoimesti sosiaalisissa yhteisöissä, joissa he vaikuttivat, esimerkiksi työpaikoilla. Osa vastaajista koki leimautuvansa ystäväpiirissä. Osa vastaajista aisti ympärillä liikkuvan juoruja omasta elämäntilanteestaan. Yksikään vastaaja ei suoraan sanonut kokevansa vangin takia häpeää tai häpeävänsä tekoa. Häpeän tunteet verhottiin kertomuksissa puolustuspuheen ja tapahtumista puhumisen välttelyn taakse. Läheiset kokivat uhrien läheisten kohdistavan heihin arvostelua ja halveksuntaa. Osa vastaajista oli osallistunut rikoksen oikeuskäsittelyyn ja koki tilanteen ahdistavana ja leimaavana. Vangin läheiset

joutuvat kohtaamaan syytöksiä ja halveksuntaa tapahtuneen rikoksen osalta, vaikka eivät ole itse olleet tapahtumaan millään tavoin osallisena. Tilanne on läheiselle ristiriitainen, sillä läheinen kokee yhtä aikaa huolta ja surua oman läheisensä takia, oma jaksaminen ja tapahtumien käsittely on edelleen kesken, mutta joutuu samalla jaksamaan kantaa syyllisyyden, häpeän ja leimautumisen tunteita. Vankien läheisten oletetaan olevan velvollisia ottamaan vastaan muiden mielipiteitä ja kommentteja.

Ryhmä 19: Läheisen kokemus rikoksen vaikutuksista omaan elämään

”..pikkuhiljaa olen alkanut tottua ajatukseen, että veljeni on nyt poissa”

”Itselleni oli kauheinta kun ei voinut kuin odottaa ja yrittää puhua (lapselle) voimia ja kärsivällisyyttä”

”..tämä istumaan lähteminen on nyt pysähdyksen paikka ainakin itselleni..”

”Tuon kauhean teon ja sen tekijän toisistaan erottaminen on ollut minulle vaikeaa..”

”Silmien auettua elämä onkin ollut melkoista vuoristorataa”

Rikostapahtumien käsittely ja hyväksyminen vei vangin läheisiltä aikaa. Eräs vastaajista kuvaili rikosasian käsittelyn olevan ”loppuelämän mittainen urakka”. Alun järkytyksen jälkeen pintaan nousevat erilaiset tunteet. Sen jälkeen alkaa orientoituminen rikosprosessin eri vaiheisiin, tuomiota odotetaan ja pelätään ja tulevaisuuden hahmottaminen on haastavaa. läheiset olivat joidenkin kirjoitusten mukaan olleet valmiita ottamaan vangin kärsimyksen itselleen ja näin auttaa vangin omaa tuskaa. Läheiset kokivat voimattomuutta ja auttamiskyvyttömyyttä suhteessa vankiin ja hänen kärsimyksiinsä. Vankeusrangaistus oli vangin läheiselle pysähdys, jossa elämän eri osa-alueita ja tapahtumia arviointiin uudelleen. Rikoksen tapahduttua ja rikosprosessin käynnistyttyä vangin läheiset kuvasivat elämän olevan vuoristorataa niin tunteiden kuin tapahtumien tasolla. Rikoksen ja tekijän erottaminen oli läheisille haasteellista. Ristiriitaisuutta kokemukseen toi vangin hyväksyminen rikosentekijänä, vaikka läheiset eivät hyväksyneet itse rikosta.

Ryhmä 20: Läheisen kokema syyllisyys ja voimattomuus

”Kaikki mahdolliset merkit ovat varmasti olleet tarjottimella silmiemme alla jo paljon aikaisemmin, mutta vieras asia ja haluttomuus nähdä jotain noin surullista ja pelottavaa tekivät meidät kai sokeiksi”

”..mutta jaksanko vielä olla mukana hänen elämässään ja kuinka kauan noiden pienten positiivisten hetkien voimalla..”

”Huumeidenkäyttö selvisi meille omaisille melko myöhään..”

”Äitinä olisin toki ollut valmis istumaan lapsen kanssa sellissä jakamassa surua..”

”Toivottamalta tuntui kuunnella lapsen toiveita..itse ajatteli vain, että paras toivoa vaan lyhyttä tuomiota..”

Vangin läheiset kävivät jokaisessa kirjoituksessa rikosta läpi miettien, olisiko läheisten pitänyt huomata jotain aiemmin, olisiko rikosta tapahtunut jos vangin ympärillä olevat ihmiset olisivat tehneet jotain toisin, olisiko tapahtumat voitu jollain tavoin estää. Toisissa kirjoituksissa syyllisyys tuli esille enemmän kuin toisissa. Vangin läheiset pohtivat useissa kirjoituksissa omia voimia ja rajojaan ja sitä olisiko heistä seisomaan vangin rinnalla ja tukena vankeusrangaistuksen loppuun asti. Syyllisyydestä kirjoittaessaan vangin läheiset kirjoittivat ajatuksiaan pohdiskelevasti, tarkasti sanoja asetellen.

Ryhmä 21: Toivo

”..mutta voin myös toivoa, että tämä on tilaisuus katkoon päihteiden käytössä..”

”Lapsessa näen kyllä muutosta parempaan, mutta en tiedä voinko luottaa sen pysyvyyteen..”

”..vapautuu..uusi elämä on edessä ja kaikki vanha karistettu pois jaloista..pelkään kyllä, ettei niin ei käy, mutta toivon sitä eniten”

*”Mitään en enempää toivo, kuin että tämä rangaistus herättäisi sisarukse-
ni ja antaisi hänelle mahdollisuuden normaaliin ja hyvään elämään”*

”..toivon sydämeni pohjasta..että sisarukse- ”viisastuu”..”

Vangin läheisten kirjoittamissa tarinoissa pääpaino oli negatiivisissa tunnekokemuksissa. Aineistosta nousi yksi positiivinen tunne, toivo. Toivo liittyi aina tulevaisuuden suunnitteluun ja vankeusrangaistuksen lopun odotukseen. Toivon ajatukset olivat teksteissä selkeästi esillä. Toivo oli voimakkaasti esillä, mutta samaan aikaan läheisten teks-

teistä löysi pelon ja epävarmuuden monivivahteisen tunnelman. Läheisten kokemusmaailma sisältää siis paljon toivon ajatuksia, mutta samalla yritetään välttää toivomasta liikoja. Tarkoituksena on suojella itseään uusilta pettymyksiltä. Toivo tuotiin esille hillitysti, mutta kuitenkin painokkaasti. Toivon ajatukset auttoivat vangin läheisiä jaksamaan ja antoivat voimia. Toivo oli aineistossa luonteeltaan erilaisten asioiden ja uuden alun mahdollistaja.

Ryhmä 22: Tunteiden vuoristorata

”..vihasta rakkauteen, rakkaudesta suruun ja siitä taas vihaan..”

”Tunteet ovat pääosin negatiivisia; huolta, surua, vihaa, pettymystä, voimakasta rakkautta, ylpeyttä, toivoa..”

”..mielialat voi vaihtua todella tiuhaan..kirjaimellisesti yhtä tunteiden vuoristorataa”

Vangin läheisen kokemusmaailmaa voi kuvata ristiriitaiseksi tunteiden vuoristoradaksi. Vuoristorata mutkittelee ylhäältä alas, alhaalta ylös, tehden yhtäkkisiä käännöksiä vasemmalle ja oikealle. Kokemus on vahvasti tunteiden värittämä. Tunteet vaihtelevat ja ovat kytköksissä toisiinsa. Kokemuksen intensiteetti ja mielialojen vaihtelu ovat läheiselle raskasta ja kuluttavaa. Tunteiden vuoristorata kuvaa tyhjentävästi sitä tunteiden ja tapahtumien maailmaa, josta vankien läheisten kokemus kokonaisuudessaan koostuu.

5.2.2 Klusterointi

Klusterointi-vaiheessa kävin läpi redusointi-vaiheessa luomani 22 ryhmää ja lajittelin ryhmät uusiin, entistä tiiviimpiin ryhmiin. Klusterointi-vaiheessa ryhmät muodostuivat aihepiirien ja sisältöjen mukaisesti luoden analyysiin laajempia käsitteitä. Klusteroituja ryhmiä on yhteensä 6. Klusteroidut ryhmät eivät ryhmittyneet samankokoisiksi. Tasapainoa ryhmittelyyn kuitenkin toi ryhmien sisäiset, selvärajaiset aihepiirit.

Klusterointi-vaiheen ryhmät muodostin seuraavalla tavalla:

I: Negatiiviset tunteet

Negatiivisten tunteiden ryhmästä muodostui ylivoimaisesti laajin, voimakkain ja vivah-teikkain kokonaisuus. Ryhmä sisältää tunnelmaltaan erilaisia negatiivisesti latautuneita tunnereaktioita, joita yhdistää ennalta-arvaamattomuus ja tunteiden päällekkäisyys. Ne-gatiivisina tunteina esiintyi muun muassa surua, vihaa ja raivoa, masennusta ja lamaan-nusta.

✓ Ryhmät: 2, 3, 4, 5, 6, 18, 20

II: Positiiviset tunteet

Aineistosta ei ymmärrettävästi löytynyt juurikaan ilon tai positiivisuuden aiheita. Ainoa tunne, jonka määrittelin positiivisten tunteiden joukkoon, oli vankien läheisten esille nostamat toivon ajatukset. Vaikka positiivisten tunteiden ryhmä pitää sisällään vain yh-den tunteen, on se sitäkin voimakkaampi ja nousi järjestelmällisesti esille jokaisen lä-heisen kirjoituksista. Koska toivo nousi niin selvästi aineistosta esille, oli se mielestäni tärkeää nostaa se myös omaksi ryhmäkseen, jolloin siihen kiinnittyy aineiston analyy-sissä huomio. Toivo on yksi vankien läheisten kokemusmaailmaa kuvaavin käsite.

✓ Ryhmä: 21

III: Läheisen suhde viranomaisiin

Vangin läheisen suhde viranomaisiin ja kokemus viranomaisista vaihteli sen mukaan kenestä viranomaisesta oli kyse. Tämän ryhmän sisältämät viranomaiset olivat negatii-visessa sävyn saaneet vanginvartijat, positiivisesti kuvaillut poliisin tutkijat sekä neut-raalisti esitellyt asianajajat. Vanginvartijat ja poliisin tutkijat olivat eniten aineistossa mainittuja ammattiryhmiä.

✓ Ryhmät 14, 15

IV: Tuen tarjoajat

Vankien läheisille tärkeitä tuen lähteitä olivat Internet, vertaistukiryhmät tai – palstat sekä oma läheisverkosto sisältäen perheen, ystävät ja työn. Myös realistinen ja rationaalinen asian käsittely ja asiaan suhtautuminen auttoi läheisiä jaksamaan.

✓ Ryhmät 9, 10, 11, 12, 16

V: Läheinen ja vanki

Vangin läheisen ja vangin välinen kanssakäyminen ja siihen liittyvät aiheet muodostivat yhden ryhmän. Vangin läheisen kokemusta väritti suuri huolen määrä, vangin puolesta esille tuodut puolustussävytteiset asiat, yhteydenpidon haasteet ja rikoksen vaikutukset vangin läheisen omaan elämään.

✓ Ryhmät 1, 13, 17, 19, 22

VI: Elämä epätietoisuudessa

Vangin läheisen kokemusmaailmaa kuvastavat epätietoisuuden erilaiset ilmenemismuodot sekä prosessin etenemiseen liittyvä odottamisen tuska. Kun epätietoisuuden tunteet ja ajatukset sekä odottamisen tuskan yhdistää saadaan kokemuksesta piinaavan ja kärsimättömyyden täyteinen yhtälö.

✓ ryhmät 7, 8

5.2.3 Abstrahointi

Abstrahointivaiheen päätarkoituksena on löytää aiempien analyysivaiheiden perusteella sellaiset käsitteet, joiden perusteella tutkimusta pystyisi kuvailemaan toisaalta mahdollisimman tiivistetysti ja toisaalta taas mahdollisimman laaja-alaisesti. Klusterointivaiheen kuusi käsitettä muodostaa kolme vangin kokemusmaailmaa kuvaavaa yleiskäsitettä. Käsitteet muodostin seuraavalla tavalla:

- ✓ Negatiiviset ja positiiviset tunteet (I, II)

Tunnereaktiot

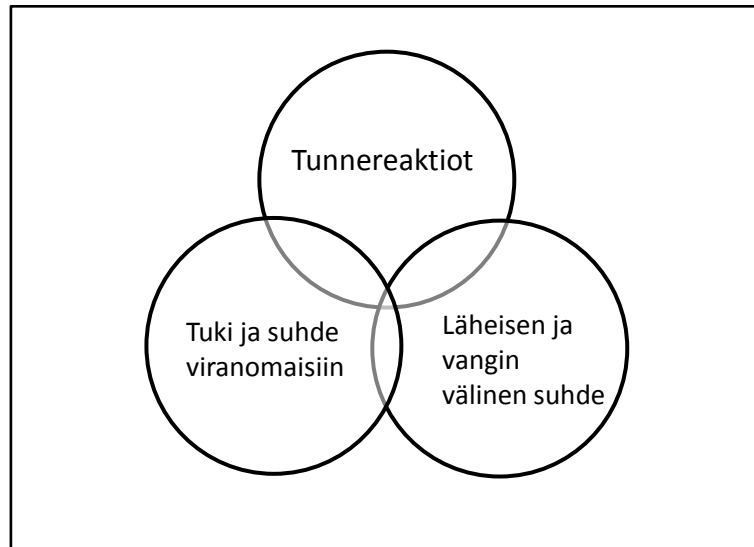
- ✓ Läheisen suhde viranomaisiin ja tuentarjoajat (III ja IV)

Tuki ja suhde viranomaisiin

- ✓ Läheinen ja vanki ja elämä epätietoisuudessa (V ja VI)

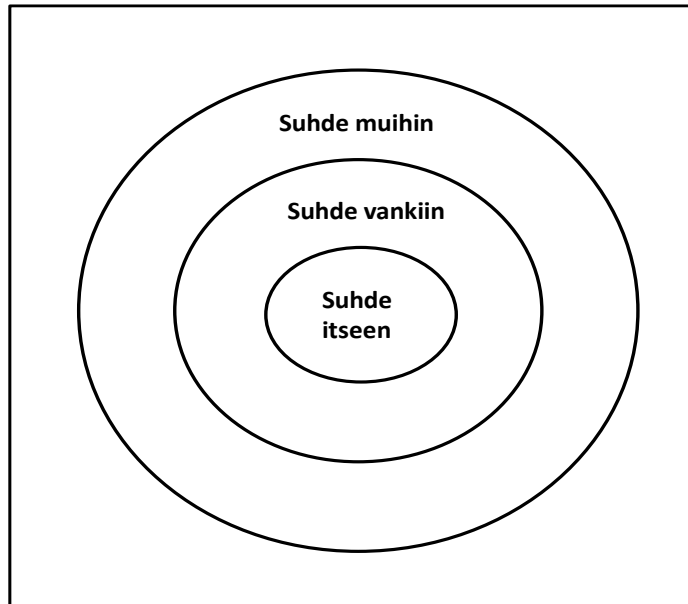
Läheisen ja vangin välinen suhde

5.3 Vangin läheisen kokemusmaailma ja sen suhdeulottuvuudet

Kuvio 2 Kokemusmaailma

Vangin läheisen kokemusmaailma muodostuu kolmesta eri osa-alueesta, jotka ovat kytköksissä toisiinsa; tunnereaktiot, tuki ja suhde viranomaisiin sekä läheisen ja vangin välinen suhde (kuvio 2). Jokainen kolmesta osa-alueesta jäsentää ja käsitteellistää vangin läheisen kokemusmaailmaa. Jokainen osa-alue pitää sisällään *suhteen* johonkin (kts. kpl 4.2). Kokemuksen luonne on kokonaisuutena ristiriitainen. Kokemus sisältää muun muassa luottamuksen ja epäluottamuksen, vihan ja rakkauden, epätoivon ja toivon sekä kohdatuksi ja ei-kohdatuksi tulemisen välisiä ristiriitaisuuksia. Kokemusmaailma on yhtä aikaa negatiivinen ja ahdistava sisältäen kuitenkin vahvan toivon näkökulman. Suhde tukeen ja viranomaisiin on osaltaan positiivinen, mutta toiselta osaltaan kokemus värityy vahvasti negatiivisin sävyin. Läheisen ja vangin välinen suhde on pääpiirteisään hyvä ja tiivis, mutta sekin värityy ristiriitaisin ajatuksin. Läheisen oman yksilöllisyyden ja rajallisuuden hyväksyminen on kokemuksessa keskeisellä paikalla.

Kuvio 3 Kokemuksen suhdeulottuvuudet kehämällinä

Vangin läheisen kokemusmaailma sisältää kolmenlaisia *suhteita*, jotka voidaan nähdä kolmena erilaisena suhdeulottuvuutena. Suhdeulottuvuudet voidaan havainnollistaa kehämällisenä ympyräkuviona, jolloin konkretisoituu *suhteiden* keskinäinen yhteys. Kuvion 3 kehät symboloivat vangin läheisen kokemusmaailman suhdeulottuvuuksia ja niiden ilmenemistä. Vangin läheisen kokemusmaailman suhdeulottuvuudet ovat *suhde itseen*, *suhde vankiin* ja *suhde muihin*.

Vangin läheisen kokemusmaailman ydin on *suhde itseen*. Tällä tarkoitetaan vangin läheisen henkilökohtaista tunnekokemusta, kokemuksen emotionaalista keskustaa. Kokemusmaailma värityy vahvasti tunnepitoisesti, jolloin asioihin reagointi on tunnesuuntautunutta. *Suhde itseen* on vangin läheisen kokemuksen laajin osa-alue, sillä kaksi muuta suhdeulottuvuutta pohjautuvat tähän ulottuvuuteen. *Suhde itseen* määrittää vangin läheisen suhtautumista ja jaksamista itsen ulkopuolella oleviin tapahtumille. *Suhde itseen* on luonteeltaan intensiivinen, vahva ja inhimillinen.

Läheisen *suhde vankiin* on suhdeulottuvuuksien keskimmäinen ulottuvuus. Suhde vankiin on läheisen kokemusmaailmassa merkityksellinen monella eri tavalla. *Suhde vankiin* on luonteeltaan konkreettinen, käytännöllinen ja arkinen. Läheisen *suhde vankiin* on tärkeä määrittäjä sille, kuinka läheinen jaksaa elää arkeaan vapaudessa, kun vankeusrangaistuksen mukanaan tuomat rajoitukset ja vaatimukset tulevat osaksi läheisen elä-

mää. *Suhde vankiin* sisältää asioita suhdeulottuvuuskehän ytimeistä sekä kehän ulkoreunalta.

Suhde muihin tarkoittaa vangin läheisen suhdetta tukeen ja viranomaisiin ja sijoittuu ulottuvuusympyrän uloimmalle kehälle. *Suhde muihin* on luonteeltaan toiminnallinen ja laaja, osin kuitenkin yhteiskunnassamme vielä hajanainen ja toimintaedellytykset tuen ja asiantuntijuuden osalta vielä keskeneräiset. *Suhde muihin* ulottuvuus osoittaa kokemuksella olevan myös yhteiskunnan tasolle asti ulottuvia kokemuksia.

6 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa olen tutkinut vankien läheisten kokemusmaailmaa. Tutkimukseni aineisto koostui kuudesta kirjoituspyyntöni vastanneista vankien läheisten kirjoituksista. Tutkimukseni tavoitteena oli hahmottaa ja käsitteellistää vankien läheisten kokemuksia ja ajatuksia. Tämänkaltaista tutkimusta ei ollut aikaisemmin tehty. Tutkimukseni näkökulma oli aineistolähtöinen ja sen analyysi toteuttaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin lähtökohtia. Halusin tutkimuksessani nostaa esille aineistostani nousseen vankien läheisten kokemusmaailman inhimillisen ja monivivahteisen luonteen.

Olen mielestäni päässyt tutkimuksessani tutkimukselle asettamaani tavoitteeseen ja olen onnistunut löytämään vankien läheisten kokemusmaailmaa jäsentävät käsitteet ja suhdeulottuvuudet. Kokemusmaailmaa jäsentävät käsitteet ja suhdeulottuvuudet olen pystynyt hahmottamaan kuviotasolle asti. Kokemusmaailma koostuu kolmesta erilaisesta kokonaisuudesta. Kokemusmaailman vahvoin osa-alue liittyy vangin läheisen omaan tunnemaailmaan. Kokonaisuudessaan vankien läheisten kokemusmaailma on ristiriitainen. Se mutkittelee vuoristoradan mukaisesti laidasta toiseen, ylhäältä alas, hiljaisuudesta raivoon, epätoivosta toivoon. Vankien läheisten kokemusten mukaan heidän asemansa ja tarpeensa eivät tule nykyisellään tarpeellisella tavalla huomioiduiksi. Aineistosta nousi selvä tarve entistä aktiivisemmalle vertaistukityölle sekä viranomaisten asenteiden ja toimintaedellytysten parantamiseen.

Tutkimuksen näkökulman löytäminen ja rajaaminen oli haastavaa. Kyseisen aiheen aiemman tieteellisen tutkimuksen vähäinen määrä aiheutti omanlaisensa haasteen taustaineiston kokoamisessa. Lähtöorientaationi oli liian suppea, sillä lähestyin aihetta pelkästään vankien läheisiin liittyvän aineiston kautta. Huomatessani tämän tien johtavan harhaan, laajensin tutkimusaiheeni taustoitusta rikollisuuden ja vankeuden määrittelyn kautta vankeuden vaikutuksiin niin vangin kuin vangin läheisen näkökulmasta. En tarkoituksella kuitenkaan sukeltanut rikollisuuden legaaliseen määrittelyyn kovin syvästi, sillä halusin välttää tutkimukseni suuntautumisen liian vahvasti oikeusjärjestelmän näkökulmaan. Toinen tutkimuksen haasteellinen osa-alue oli saada tarvittava määrä tutkimusaineistoa kasaan. Tarvitsin aineistoa kerätessäni kärsivällisyyttä ja uskoa omaan näkemykseeni tutkimusaiheeni tärkeydestä ja tutkimuksen toteuttamisen kannattavuudesta.

Tutkimuksen lopputuloksena saadut vankien läheisten kokemusmaailmaa kuvaavat käsitteet ja kokemuksen sisältämät keskinäiset suhteet ovat uudenlainen kuvaus vähän tieteellistä tutkimusta osakseen saaneelle aiheelle. Pohdintaa kirjoittaessani huomasin edelleen mieltäväni, olisiko aineistoni saanut mahdollisesti jotain lisäarvoa, mikäli olisin kirjoituspyyntöaineistoni lisäksi henkilökohtaisesti kohdannut vankien läheisiä esimerkiksi teemahaastattelun keinoin. Epäröintini kuitenkin loppui, kun sain itseni vakuuttuneeksi aineistoni laadun olevan monipuolista ja yksilöllisesti tuotettua. Tutkimukseni onnistumisen suurin mahdollistaja olivat tutkimuspyyntöni vastanneet kirjoittajat. Mikäli aineistoni ei olisi, pienestä koostaan huolimatta, ollut niin rehevää, mielenkiintoista ja henkilökohtaisuutta huokuvaa, olisi analyysin toteuttaminen ollut entistä haastavampaa. Tutkijana koin päässeeni mukaan kirjoittajien kokemukseen – niiltä osin kuin se tutkimusolosuhteiden määrittelemässä rajoissa oli mahdollista. Tutkimuksen valmistuttua olin tyytyväinen, että loppujen lopuksi toteutin aineistonkeruun kirjoituspyynnön avulla. Sosiaalityön tutkimuksessa se on vähemmän käytetty menetelmä kuin esimerkiksi teemahaastattelu.

Tutkimukseni näkökulma ei ollut perhekeskeinen. Halusin ennen kaikkea korostaa vangin sosiaalisen verkoston olevan laajempi kuin oma perhe. Vältin tietoisesti lapsikeskeistä näkökulmaa. Aiemmat aihepiirini sisällä tehdyt tutkimukset ja selvitykset ovat keskittyneet vangin perheen selviytymiseen silloin, kun yksi perheen jäsenistä saa vankeustuomion. Toki oma tutkimusaineistoni koostui myös vangin perheenjäsenien kirjoituksista, mutta lapsiperhekeskeisyys ei tutkimuksessani tullut esille. Tutkimukseeni olisivat voineet osallistua myös esimerkiksi vangin ystäväpiirin jäsenet. Tälle kertaa en kuitenkaan saanut aineistooni ystävän näkökulmaa.

Eräs tutkimuksessa esiin noussut silmiin pistävä ero aiempiin vankien läheisistä tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin on se, ettei kukaan kirjoituspyyntöni vastannut vangin läheinen tuonut sanallakaan esille vangin läheisen taloudellista asemaa tai huolta vangin taloudellisesta selviytymisestä. (vrt. Kaurala 2009; Sassi & Huhtimo 2009; Sassi & Huhtimo 2006a; Light & Campbell 2006; Morris 1965.) Tutkijana koin tämän johtuneen ennen kaikkea siitä, etten kirjoituspyynnössäni rajannut vastaustoivetta millään tavoin. Se, mitä asioita vangin läheiset toivat aineistossani esille, oli mielestäni yksinkertainen ja rehellinen kuvaus heidän subjektiivisesta kokemuksestaan. Taloudellisen

näkökulman puuttuminen kertoi mielestäni siitä, että tärkeintä vankien läheisille olisi tulla yhteiskunnassamme nähdyksi ja kuulluksi ihmisinä, jotka ovat kohdanneet kriisin asiassa, johon eivät itse ole vaikuttaneet.

Tutkijana minulle nousi aineiston luonteen ja analyysin lopputuloksen pohjalta ajatus diakoniatyön tarjoamista mahdollisuuksista toimia vankien läheisten parissa. Tiedän harjoitteluni myötä, ettei vertaistukiryhmien alkuun saattaminen ole ollut eri toimijoiden tarjoamana tukimuotona kovinkaan helppoa. Pohdin vankien läheisten kokemusten sensitiivistä luonnetta ja heidän tarvettaan tulla hyväksytyksi raskaan asian kanssa. Diakoniatyö ja kirkon ilmapiiri voisi tarjota hyväksyvän ja ennakkoluulottoman kohtaamisen kokemuksen yhteistyössä esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Toimintaperiaatteet voisivat olla samanlaiset kuin esimerkiksi sururyhmien kanssa.

Tutkimusprosessin koin ensimmäistä tutkimustani tekevänä tutkijana kaiken kaikkiaan antoisaksi ja mielenkiintoiseksi kokemukseksi. Antoisimpana vaiheena mieleeni jäi analyysivaiheen mukaansatempaavuus. Se ikään kuin imaisi minut sisään vankien läheisten kokemusmaailmaan. Alusta lähtien olin yllättyneen häkeltynyt kirjeaineistoni avoimudesta ja siitä suuresta luottamuksesta, jota kirjoittajat minua kohtaan selvästi osoittivat. Arkaluontoisen materiaalin käsittely oli opettavainen prosessi tutkimuksen eettisyyden pohdinnan kautta. Jouduin miettimään erilaisia aineistonkäsittelytapoja ja aineiston esittelyä kirjoitusprosessini eri vaiheissa. Kokeilin muutamiakin eri ratkaisuja aineiston luotettavuuden ja läpinäkyvyyden esille tuomiseksi, mutta ratkaisuni osoittautuivat liian paljastaviksi informanttien kannalta. Päädyin tuomaan aineiston erityislaatuisuuden esille kuvailevan kirjoitustyylini avulla. Osittain tämä ratkaisu tuli minulta luonnostaan. Analyysissäni hyödynsin tunnistamattomia lausekatkelmia, joiden tarkoituksena oli osoittaa vangin läheisen kokemuksen henkilökohtaisuus sekä värittää analyysiä.

Sosiaalityön kentälle tämä tutkimus antaa erään ihmisryhmän äänen ja muistutuksen heidän olemassaolostaan. Vankien läheisten kanssa tehtävä työ on monin paikoin vielä hataralla pohjalla painottuen kolmannen sektorin toimijoihin. Sosiaalityö tarvitsee entistä enemmän tietoa ja tutkimusta niin kriminaalisosiaalityöstä kuin niistä ongelma-alueista, mitä siihen liittyy. Tutustuttuani tutkimukseni lähdemateriaaleihin tein havait-
sin vankien läheisiin liittyvän aineiston olevan luonteeltaan selvityksenomaisia. Tieteel-

lisyydelle olisi tarvetta. Tieteellisen otteen myötä ilmiötä olisi mahdollista nostaa yhteiskunnassamme näkyvämmälle sijalle ja pyrkiä ratkaisuihin sekä toimintamalleihin, jotka eivät olisi suppeita ja tarjolla vain joillekin. Tieteellisyyden keinoin mahdollistetaisiin esimerkiksi taloudellisten haasteiden kohtaaminen ja toimintakentälle saataisiin toimijoita laajemmalta alueelta, ammatilliset toimintaedellytykset laajenisivat ja tätä myötä tapahtuisi tukimuotojen monipuolistuminen, jolloin auttamisketju voisi rakentua lujalle pohjalle.

Tutkimukseni mukaan vankien läheisten avun ja tuen tarve on erilaista riippuen siitä, missä vaiheessa rikosprosessi on ja mikä suhdeulottuvuus on päällimmäisenä läheisen kokemuksessa pinnalla. Avun ja tuen tarve oli myös vahvasti subjektiivinen kokemus. Yhteiskunnallinen tuki ei löydä tietään perille silloin, kun läheisellä on tarve kokea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi omassa lähipiirissään. Päinvastaisesti, silloin, kun vangin läheinen tarvitsee ulkopuolista, ammatillista apua, ei oma lähipiiri ole oikea taho sitä tarjoamaan. Tutkimukseni taustoituksen ja analyysin perusteella kävi ilmi, että vankien läheisten ympärillä käytyä keskustelua ohjaa paljolti epäselvyys oikea-aikaisen avun kohdentamisesta ja muodosta, tukijärjestelmien epätasainen jakautuminen valtakunnallisella tasolla sekä vankien läheisten aseman vähäinen tunnistaminen.

Tällä hetkellä moni eri taho tuottaa suunnitelmia ja projekteja vankien uusintarikollisuuden vähentämiseksi ja vankien läheisten tukemiseksi, mutta niiden tavoitteet eivät käytännössä välttämättä kohtaa. Kolmannen sektorin rooli palveluntuottajana on erittäin tärkeä, mutta jotta vankien läheisten tarvitsemat tukipalvelut ja vankien sosiaalisten suhteiden potentiaali uusintarikollisuuden ja vankien yhteiskuntaan takaisin integroimisen osalta saataisiin tehokkaammaksi, vaatii se myös yhteiskunnallista panostamista niin vankeinhoidon kehittämisessä, kouluttamisessa kuin taloudellisten tarpeiden huomioimisessa. Vankien läheiset ovat rohkeita ja kunnioitettavia kansalaisia.

Lähteet

Action of Prisoners Families 2011. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.prisonersfamilies.org.uk/OurWork/?id=56>. Haettu 24.2.2011.

Ahokas, Tarja 2010. Tietä vankien perhetyölle. *Talentia* 9/10, 6–9.

Enroos, Rosi 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja* 1/2008. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Erkkilä, Raija 2005. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy, 195–226.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi 263/2004

Heikura, Arja 2009. Jyväällä-projekti 2006–2009. Saatavilla pdf-muodossa:

http://www.krit.fi/HANKKEET/JYVALLA/Jyvalla_loppuraportti_2010.pdf. Haettu 20.1.2011.

Henkilötietolaki 523/1999

Hirsjärvi Sirkka 2006a. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 114–156.

Hirsjärvi, Sirkka 2006b. Tutkimuksen reliäabelius ja validius. Teoksessa Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosa-
keyhtiö Tammi, 216–218.

Hoffman Fishman, Susan 1981. Losing a loved one to incarceration: The effect of im-
prisonment on family members. *Personnel & Guidance Journal*, vol. 59, Issue 6, 372–
375.

Hämäläinen, Juha 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen
sosiaalitutkimuksen ”käsiyötaitoon”. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Hänninen, Vilma 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopis-
topaino.

Ihanus, Juhani 2001. Minäkertomukset. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Kulttuuri ja
psykologia. Helsinki: Yliopistopaino, 241–256.

Kauppila, Tarja 1999. Vankeudesta vapauteen. Suomalaisten miesvankien turvattomuus
ja elämäntilanteiden hallinta. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu
2/1999.

Kaurala, Marjatta 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus.
Kriminaalihuollon tukisäätiö. *Monisteita* 3/2009.

Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani &
Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijal-
le tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-
kustannus, 70–85.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.krit.fi/S/saatiosivu.shtml>. Haettu 5.1.2011.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere:
Vastapaino.

Laine, Antti 2008. Rikosprosessi. Helsinki: Talentum.

Laine, Matti 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Laine, Matti 1991. Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Laine, Timo 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* 15 (4), 316–332.

Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Yliopistopaino.

Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu 2010. Kontrolliviranomaisten toiminta. Teoksessa Rikollisuustilanne 2009. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250, 299–286.

Latomaa, Timo 2005. Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia Oy, 17–88.

Light, Roy & Campbell, Broyny 2006. Prisoners' Families: Still Forgotten Victims? *Journal of Social Welfare & Family Law*. Vol. 28, Nos 3-4, 297-208.

Leinonen, Maaria 2005. Elämän täysi. Kootut runot I 1980–1993. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Läheistutkimus 2010. Saatavilla www-muodossa:

http://www.krits.fi/DOKUMENTS/Vuosiraportti_Loppuraportt_%20Laheistutkimus.pdf
f. Haettu 24.1.2011.

Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael 1994. *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. Second Edition. London: SAGE Publications.

Murray, Joseph 2005. The effects of imprisonment on families and children of prisoners. Teoksessa Liebling, A & Maruna, S. (toim.) 2005. *The effects of imprisonment*. Cullompton: Willan, 442-492.

Mohell, Ulla & Pajuoja, Jussi 2006. *Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä*. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Morris, Pauline 1965. *Prisoners and their families*. London: George Allen & Unwin Ltd.

Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen. Mietintöjä ja lausuntoja 87/2010. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pakkokeinolaki 450/1987

Perhe muurin toisella puolella 2003. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003.

Perttula, Juha 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.

Pojjula, Soili 2010. Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21.

Pöyhönen, Laura & Tuomainen, Mari & Purhonen, Kirsi (toim.) 2009. ”Kumpi tätä tuomiota oikein suorittaa?!” Jyväällä-projekti 2006–2009. Tyynelän Kehittämiskeskusten osahankkeen asiakastyön kuvaus. Saatavilla pdf-muodossa:

http://www.kirkkopalvelut.fi/images/stories/pieksamaki/tyynela/dokumentit/loppuraportit_ym/Jyvalla_Tyynela_asiakastyonraportti_2009.pdf. Haettu 20.1.2011

Pöyhönen, Laura & Tuomainen, Mari & Purhonen, Kirsi (toim.) 2009. Jyväällä-projekti 2006–2009. Tyynelän Kehittämiskeskuksen osahankkeen loppuraportti. Saatavilla pdf-muodossa:

http://www.kirkkopalvelut.fi/images/stories/pieksamaki/tyynela/dokumentit/loppuraportit_ym/Jyvalla_Tyynela_loppuraportti.pdf. Haettu 20.1.2011

Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuolto-ryhmän raportti. 2006. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6.

Rikoslaki 39/1889

Rikosprosessin kulku. Rikosseuraamuslaitos 2011. Saatavilla jpg-muodossa:

http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/u5vk6hg4o3.jpg&imgrefurl=http://www.rikosseuraamus.fi/tulostus/49172.htm&usg=__hiLKhS6FCNiEv3vONweR6Mz2R9o=&h=639&w=477&sz=199&hl=fi&start=0&zoom=1&tbnid=WNBaJ9ZPix9epM:&tbnh=122&tbnw=91&ei=CU2pTafAJMXtsgaDsfmgBw&prev=/images%3Fq%3Drikosprosessi%26um%3D1%26hl%3Dfi%26rls%3Dcom.microsoft:en-US%26biw%3D1659%26bih%3D849%26tbnid=1&itbs=1&iact=rc&dur=297&oei=CU2pTafAJMXtsgaDsfmgBw&page=1&ndsp=57&ved=1t:429,r:40,s:0&tx=84&ty=43 Haettu 15.3.2011.

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020. Rikosseuraamuslaitos 17.1.2011. Rikosseuraamuslaitoksen Intranet.

Saastamoinen, Mikko 1999. Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa Eskola, Jari (toim.) Hegelistä Harréen, narratiivista Nudistiin. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopion yliopiston painatuskeskus. 165–192.

Sassi, Tarja & Huhtimo Petra 2009. ”Koettiin olevamme se perhe..” Ehjä Perhe – Vankeiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Monisteita 1/2009.

Sassi, Tarja & Huhtimo Petra 2006a. ”Kun perhe lusii”. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oppaita 1/2006.

Sassi, Tarja & Huhtimo, Petra 2006b. Vapautuvan tukiohjelma. Perheiden tukiosahanke 2005–2006. Loppuraportti. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.krits.fi/HANKKEET/PERHE/loppuraportti_perheidentuki.pdf. Haettu 29.3.2011.

Sirén, Reino 2010. Rikollisuuden rakenne ja kehitys. Teoksessa Rikollisuustilanne 2009. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250, 9–14.

Syrjälä, Leena 2007. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 229–240.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vankeuslaki 767/2005

Vankien Omaiset ry 2011. Saatavilla www-muodossa: <http://www.vankienomaiset.fi/?id=3>. Haettu 24.2.2011.

Violainen, Jyrki & Pölönen, Pasi 2003. Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. Helsinki: WSOY lakitieto.

Yhdistymisen aika. Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2009. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

LIITTEET

Liite 1 Kirjoituspyyntö

LIITE 1 KIRJOITUSPYYNTÖ

Kirjoituspyyntö

8.11.2010

Rikoksesta tuomitun läheinen, kerro tarinasi!

Olen sosiaalityön viimeisen vuoden opiskelija Itä-Suomen yliopistosta. Olen tutustunut harjoittelussani Rikosseuraamuslaitoksella asiakkaiden ja vankien parissa tehtävään työhön. Teen pro gradu-tutkielmaa rikokseen tuomittujen läheisten kokemuksista. Ihmiset, jotka ovat rikoksesta tuomitun läheisiä, pystyvät aidoimmin kertomaan kokemuksista ja tunteista, jotka koskettavat rikoksesta tuomitun ympärillä olevia ihmisiä. Kokemukset ja tunteet ovat inhimillisiä.

Pyytäisin Sinua kirjoittamaan kuvailevan ja vapaamuotoisen kirjoituksen omista kokemuksistasi, jotka itse koet tärkeiksi ja tarpeellisiksi nostaa läheisen äänenä esille. Aineiston taustatietoina toivon, että merkitset kirjoitelmaan sukupuolesi sekä merkinnän suhteestasi rikoksesta tuomittuun (esim. äiti, puoliso, sisko, lapsi). Kerään aineistoa 8.11.10.-31.1.2011 välisenä aikana. Kirjoituksen voi lähettää minulle joko sähköpostitse tai perinteisellä kirjeellä. Osoitetiedot löytyvät kirjoituspyynnön lopusta. Kirjoitukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja nimettöminä ja olen myös ehdottoman vaitiolovelvollinen saamistani tiedoista. Kirjoituksia käytetään vain ja ainoastaan pro gradu-tutkielman teossa. Mahdolliset tunnistetiedot häivytetään siten, jotta tunnistamattomuutenne säilyisi. Aineisto tullaan hävittämään analysoinnin jälkeen.

Vastausosoite:

Sähköposti: gradukirje@luukku.com

TAI

Postiosoite: Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden laitos

Saara Karhu

PL 1627

70211 Kuopio

Tarinasi on tärkeä, suuri kiitos vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin,

Saara Karhu